

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

VPLIV ČLANSTVA V WTO NA RAST ZUNANJE TRGOVINE

Ljubljana, september 2007

ROK JANEŽ

IZJAVA

Študent/ka **ROK JANEŽ** izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom **dr. ČRTA KOSTEVCA**, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

Kazalo

1. UVOD	1
2. DOKTRINE MEDNARODNE MENJAVE	2
2.1. MERKANTILIZEM.....	2
2.2. LIBERALIZEM.....	2
2.3. PROTEKCIONIZEM.....	3
2.4. INTERVENCIJONIZEM.....	3
3. OMEJEVANJE TRGOVINE	3
3.1 UKREPI ZA NEPOSREDNO USMERJANJE TOKOV BLAGA.....	4
3.1.1. <i>Carina</i>	4
3.1.2. <i>Kontingenti (Kvote)</i>	6
3.1.3. <i>Samooomejitveni ukrepi pri izvozu (ang. voluntary exports restraints-VER)</i>	7
3.1.4. <i>Subvencije (ang. subsidies)</i>	7
3.1.5. <i>Uvozna (izvozna) dovoljenja in prepovedi (ang. import (export) licences)</i>	8
3.1.6. <i>Ukrep antidumpinga (ang. antidumping duty)</i>	8
3.1.7. <i>Prelevmani (ang. variable levies)</i>	8
3.2. VZROKI OMEJEVANJA ZUNANJE TRGOVINE.....	9
4. NASTANEK WTO	9
4.1. GIBANJE SVETOVNE TRGOVINE OD USTANOVITVE GATT.....	14
4.2. OBETI ZA NADALJNJO LIBERALIZACIJO TRGOVINE.....	18
4.3. VLOGA WTO PRI LIBERALIZACIJI SVETOVNE TRGOVINE - DOSEDANJE ANALIZE.....	19
5. PREDSTAVITEV DRŽAV V ANALIZI	20
5.1. KITAJSKA.....	21
5.2. HRVAŠKA.....	22
5.3. LITVA.....	24
6. ANALIZA ZUNANJE TRGOVINE PREUČEVANIH DRŽAV	24
6.1. ANALIZA ZUNANJE TRGOVINE HRVAŠKE.....	25
6.2. ANALIZA ZUNANJE TRGOVINE KITAJSKE.....	27
6.3. ANALIZA ZUNANJE TRGOVINE LITVE.....	29
6.4. STATISTIČNA METODA OBDELAVE PODATKOV.....	31
6.4.1. <i>Predstavitev statistične metode</i>	31
6.4.2. <i>Razlaga rezultatov</i>	32
7. SKLEP	37
LITERATURA	39
VIRI	41
PRILOGE	1

1. Uvod

Posamezniki so že pred več stoletji ugotovili, da si sami ne morejo zagotoviti vseh dobrin, ki bi jih potrebovali za življenje. Tako se je razvila blagovna menjava med posamezniki oziroma med različnimi plemeni. Ugotovili so, da je bolj smotrno, da vsak pridelava ali proizvede tiste izdelke oziroma poljščine, ki so najbolj primerne določenim naravnim pogojem in znanju, ki ga posamezniki premorejo. Do tega spoznanja so prišli narodi oziroma države šele v 18. st., ko se je razvila ideja o prosti trgovini med posameznimi državami. Vendar so se skozi vsa ta leta države srečavale z različnimi trgovinskimi omejitvami in predpisi, ki so omejevali prosto trgovino. Šele leta 1948, ko je 23 držav podpisalo Splošni sporazum o trgovini in carinah (General Agreement on Trade and Tariffs - GATT), so države začele aktivno sodelovati pri liberalizaciji svetovne trgovine. Skozi nadaljnja prizadevanja za liberalizacijo trgovine se je po dolgih letih pogajanj in usklajevanj ustanovila Svetovna trgovinska organizacija (World Trade Organization - WTO), ki je po svojih besedah edina svetovna organizacija, ki ureja svetovna pravila mednarodne menjave med državami. Njena glavna naloga je, da mednarodna trgovina poteka čim bolj predvidljivo in neovirano.

Namen tega dela je prikazati delovanje WTO in njen vpliv na rast svetovne trgovine. Poleg tega bom poskušal ugotoviti, ali članstvo v WTO res prinaša bolj stabilno in večjo rast trgovine kot v primeru nečlanstva. To bom poskušal ugotoviti na treh preučevanih državah, ki so v WTO vstopile v letih 2000 oziroma 2001. Te države so Hrvaška, Litva ter Kitajska.

Na podlagi ugotovljenih dejstev bom poskušal potrditi svojo hipotezo. Moja hipoteza pravi, da članstvo v Svetovni trgovinski organizaciji spodbuja zunanjo trgovino ter pripomore k večji ter bolj stabilni rasti zunanje trgovine posamezne preučevane države kot v primeru nečlanstva.

Diplomsko nalogo sem razdelil na 3 večje tematske sklope. V prvem sklopu bom predstavil t.i. doktrine mednarodne menjave, ki pojasnjujejo, kako se je razvijala mednarodna menjava skozi čas. V tem sklopu bom predstavil tudi določene teoretične načine omejevanja mednarodne trgovine. Prav tako bom pojasnil najpogostejše vzroke, ki pripeljejo do takšne politike.

V drugem sklopu se bom preusmeril na Svetovno trgovinsko organizacijo (odslej naprej WTO) ter njenega predhodnika Splošni sporazum o trgovini in carinah (odslej naprej GATT), kjer bom pojasnil, kako se je ta institucija razvijala skozi čas, kakšno vlogo je odigrala pri liberalizaciji mednarodne trgovine in kako se je razvijala svetovna trgovina od njenega nastanka. Pojasnil bom tudi, katere analize so bile opravljene v preteklosti na področju rasti in stabilnosti zunanje trgovine in kakšen vpliv je pri tem imela WTO. V tem poglavju bom tudi pojasnil, kakšni so nadaljnji obeti za liberalizacijo trgovine ter kakšen delež bo pri tem odigrala WTO.

V zadnjem, tretjem sklopu pa se bom usmeril na tri preučevane države, in sicer Hrvaško, Litvo ter Kitajsko, kjer bom na podlagi njihovih ekonomskih kazalcev in podatkov skušal ugotoviti, kakšnem vpliv na njihovo zunanjo trgovino je imelo članstvo v WTO, kako se je spreminjala njihova zunanja trgovina v času, ko niso bile članice, ter kako se je gibala, ko so postale enakopravne članice WTO. V tem delu bom tudi prikazal določene statistične rezultate, ki sem jih pridobil na podlagi multiple linearne regresije, kjer sem uporabil več različnih ekonomskih kazalcev, s katerimi bi pojasnil zunanjo trgovino ter kakšen vpliv je nanjo imelo članstvo oziroma nečlanstvo v WTO.

Zadnji del diplomske naloge pripada sklepu, kjer bom strnil svoje ugotovitve iz prejšnjih poglavij.

2. Doktrine mednarodne menjave

Mednarodna menjava med ekonomskimi prostori poteka, ker posamezniki pričakujejo določeno korist od nje. Skozi stoletja so se razvile različne doktrine in teorije mednarodne menjave, ki poskušajo pojasniti vzroke in posledice mednarodne menjave v tistem času. Z ekonomskim in družbenim razvojem je nastalo nekaj doktrin, ki glede na gospodarske in tudi družbene razmere opredeljujejo vrsto in obseg ekonomskih koristi, ki nastanejo z menjavo, ter pogoje, ki so predpogoj za optimalne koristi od gospodarskega sodelovanja. Razvile so se štiri doktrine, ki jih lahko po času nastanka razdelimo na merkantilizem, zunanjeekonomski liberalizem, protekcijonizem ter intervencionizem (Kumar, 2001, str. 49).

2.1. Merkantilizem

Razvil se je v 15. stoletju, ko je bila družba na prehodu iz fevdalnega v kapitalistični sistem. Ključna značilnost omenjene doktrine je v tem, da je potrebno neprestano povečevati bogastvo države. To pa se lahko ustvarja le s proizvodnjo zlata oziroma s pospeševanjem izvoza blaga. Na ta način je omogočen pritok zlata v državo, kajti le zlato oziroma srebro predstavljata osnovno obliko bogastva. Zunanja trgovina je imela zelo pomembno vlogo v tem obdobju, saj edina povečuje bogastvo. Notranja trgovina ne povečuje bogastva države, saj samo prenaša denar od enega uporabnika do drugega (Bobek, 2002, str. 7-11). Omenjena doktrina je zato spodbujala izvoz in z različnimi omejitvami omejevala oziroma prepovedovala uvoz. V tem obdobju so se razvili instrumenti za omejevanje zunanje trgovine, kot so carine, kontingenti, dovoljenja, prepovedi, itd. (Kumar, 2001, str. 51).

2.2. Liberalizem

Temelji za liberalizacijo trgovine so bili zgrajeni že v 18. st., ko se je kapitalistični režim dodobra uveljavil. Začelo se je obdobje liberalizma, ki se je zavzemal za odpravo carin, prepovedi, itd. ter za prenehanje vmešavanja države v gospodarstvo. Zagovornik tega režima je bil Adam Smith. S teorijo absolutnih prednosti je pokazal, da je za države nesmiselno

proizvajati dobrine, ki jih lahko uvozi po bistveno nižjih stroških. S to teorijo je zagovarjal mednarodno delitev dela, kjer naj vsaka država proizvaja tiste dobrine, pri katerih imajo absolutno nižje stroške proizvodnje kot ostale države. Njegovo teorije je nato dopolnil D. Ricardo, ki je postavil teorijo primerjalnih prednosti. S to teorijo je dokazal, da ima lahko država, ki nima v proizvodnji nobenega proizvoda absolutne prednosti od ostalih držav, korist od mednarodne menjave, če imajo države različne relativne stroške proizvodnje (Salvatore, 1998, str. 31).

2.3. Protekcionizem

Protekcionizma se ponavadi poslužujejo manj razvita gospodarstva, v želji da bi se povzpeli na raven razvitih držav (Bobek, 2002, str. 45). Proizvodna specializacija je koristna za države le v primeru, ko so države na isti ravni razvitosti. Če pa so v stopnji razvitosti bistvene razlike, je potrebna določena zaščita domačega gospodarstva, kajti le na ta način je mednarodna menjava koristna. Večinoma so države uporabljale zaščito za mlado industrijo, ki se je ravno pričela razvijati. Protekcionizem se je uporabljal tudi za zaščito kmetijske dejavnosti ter nekaterih manj razvitih panog. Kljub temu, da je protekcionizem priznaval doktrino liberalizma in bi ukrepi omejevanja bili le začasni, se je pogosto zgodilo, da se je veljavnost ukrepov podaljševala. Na ta način so ekonomski prostori postajali vse bolj zaprti in nedostopni za tuje proizvajalce (Trošt, 1998, str. 107).

2.4. Intervencionizem

Najpogosteje je za cilj usmerjanja opredeljeno zagotavljanje polne zaposlenosti in stabilne gospodarske rasti. Merkantilizem, liberalizem in protekcionizem avtomatsko predvidevajo, da je gospodarstvo v pogojih polne zaposlenosti. Intervencionizem pa dvomi v pravilnost takšne predpostavke, zato so potrebni ukrepi usmerjanja, ki pripeljejo gospodarstvo v pogoje polne zaposlenosti (Kumar, 2001, str. 54-55).

3. Omejevanje trgovine

Večina držav v današnjem času strmi k postopnemu zmanjševanju in odpravljanju ukrepov za usmerjanje zunanje trgovine, vendar se mednarodna menjava kateregakoli dejanskega ekonomskega prostora v današnjih razmerah kot tudi v preteklosti ni odvijala v razmerah popolnega zunanjeekonomskega liberalizma. Ukrepi, ki jih uporabljajo države za usmerjanje, so številni. Države usmerjajo svojo mednarodno menjavo z ukrepi, ki jih lahko razvrstimo v skupine glede na vrsto zunanjeekonomskih tokov (Kumar, 2001, str. 177):

1. Ukrepi za neposredno usmerjanje tokov, blaga in storitev (t.i. zunanjetrgovinski ukrepi)
2. Ukrepi za neposredno usmerjanje tokov denarja (t.i. devizni ukrepi)

3. Ukrepi za neposredno usmerjanje tokov produkcijskih faktorjev

3.1 Ukrepi za neposredno usmerjanje tokov blaga

3.1.1. Carina

Carina je dajatev v nacionalnem denarju, ki jo predpiše država. Lastnik blaga plača dajatev v državni proračun, ko blago prečka državno mejo. Za carino velja, da ima dva neposredna ekonomska učinka, in sicer zaščitnega, ki omogoča, da domača podjetja na domačem trgu uspešno prodajajo kljub višji ceni kot konkurenti, kot drugi učinek pa se pojavi fiskalni učinek, saj carina ustvarja tudi proračunski dohodek. Carine delimo glede na (Kumar, 2001, str.188):

1. Smer prečkanja ekonomskega prostora. Na podlagi tega kriterija delimo carine na :

- Uvozne carine

Zaračunavajo se pri uvozu blaga iz tujine (Salvatore, 1998, str. 221). Uvozna carina spreminja tudi vrednost domače valute. Zaradi uvozne carine se poveča cena uvoženemu izdelku in enakemu oziroma podobnemu izdelku domače produkcije. Posledično se zmanjša vrednost domače valute (Trošt, 1998, str. 148-149).

- Izvozne carine

Izvozne carine so dajatev, ki se plača na blago, namenjeno izvozu. Zaradi izvoznih carin izvoznik realizira neokrnjen prihodek, država pa ima prihodke, ki jih praviloma plača tuji kupec (Gandolfo, 1994, str. 125-126). Takšno ravnanje države zmanjšuje konkurenčnost izvoznega blaga. Zaradi tega se lahko izvoznik odloči, da bo od prodajne cene na tujem trgu odštel znesek izvozne carine, s tem pa se mu bosta zmanjšala prihodek in tudi dobiček. Ravno zaradi zmanjševanja izvozne konkurenčnosti gospodarstva večina držav izvoznih carin ne uporablja več, razen v primerih, ko imajo monopol nad blagom, ki ga izvažajo.

- Tranzitne carine

Tranzitne carine se zaračunavajo pri prehodu blaga čez državno ozemlje. Včasih so bile pomemben vir prihodkov, danes pa se jih skoraj ne uporablja več. Večina držav jih je opustila, saj bi si trgovina poiskala cenejše poti (Mercina Šegina, 1998, str. 24).

V današnjem času prevladujejo predvsem uvozne carine, glavni razlog za obstoj carin pa je zaščitni motiv.

2. Način določitve in spreminjanja višine carinske dajatve:

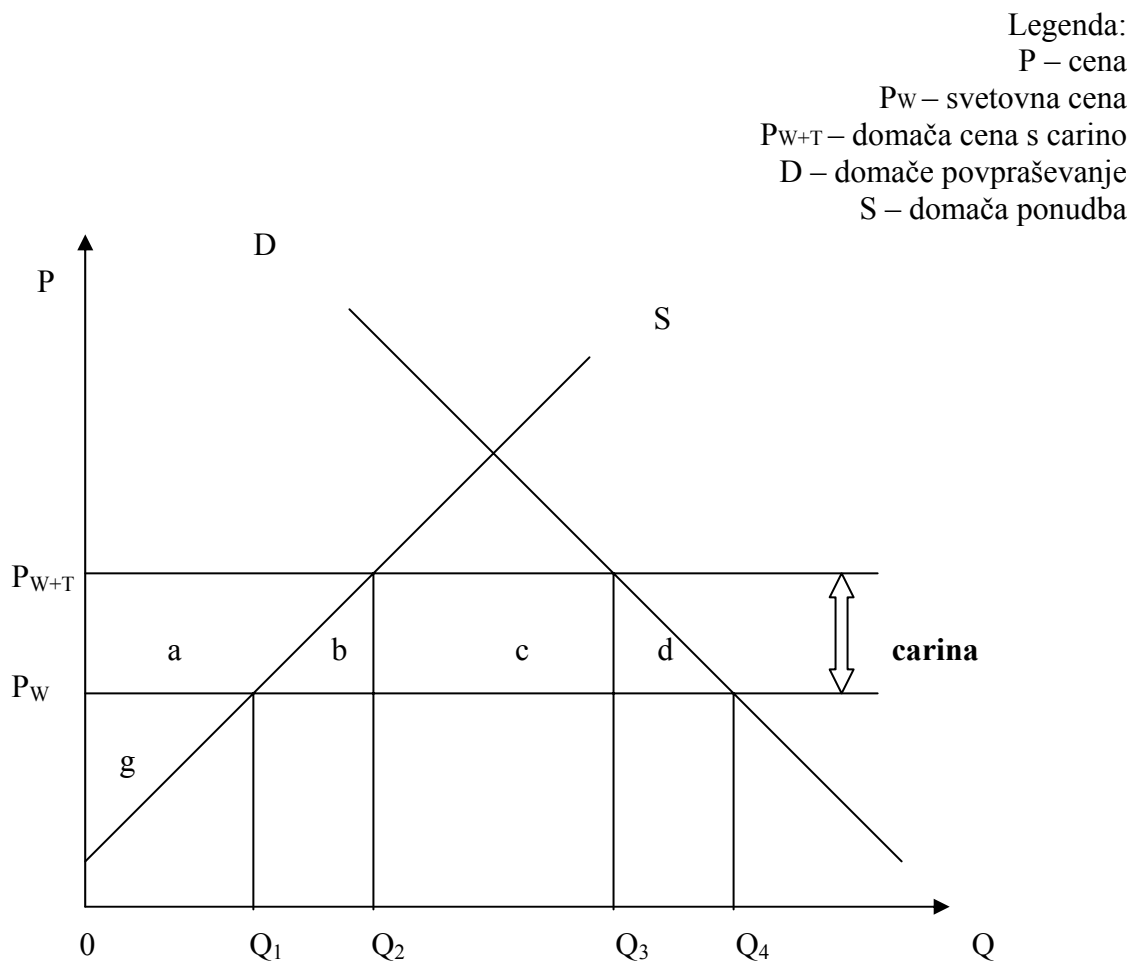
- Carine glede na vrednost blaga (ad valorem carine)
- Carine glede na količino blaga (specifične carine)

3. Glede na način spreminjanja in uporabe so lahko:

- Stalne
- Začasne
- Progresivne
- Degresivne
- Antidumping

Ekonomski učinki uvoznih carin malega odprtega gospodarstva

Slika 1: Ekonomski učinki uvoznih carin

Vir: Pugel, Lindert, 2000, str. 125.

Če predpostavljamo, da uvozno gospodarstvo ne uporablja carin, potem je struktura potrošnje blaga naslednja: $0Q1$ domačega izvora in $Q1Q4$ iz uvoza. Cena proizvoda je v tem primeru enaka svetovni ceni P_W .

Če država uvede carino, se cena izdelka poveča na P_{W+T} . Pri danem povpraševanju to pomeni, da se uvoz zmanjša za Q_3Q_4 , za kolikor se zmanjša povpraševanje, in za Q_1Q_2 , za kolikor se zaradi višje cene in večje rentabilnosti poveča domača proizvodnja.

Ekonomski učinki uvedbe carin so (Pugel, Lindert, 2000, str. 127–131):

- učinek na proizvodnjo: Zaradi višje cene uvoženega blaga lahko domači proizvajalci povečajo svojo proizvodnjo in prodajo, povišajo cene ali pa storijo oboje. Pri količini Q_2 je proizvajalčev presežek enak površini likov g in a (slika 1). Slednji je posledica uvedbe carine.

- učinek na potrošnike: Zaradi uvedbe carine bodo potrošniki plačali višjo ceno blaga, zmanjšali velikost nakupov ali pa oboje. Za koliko se bo zmanjšala poraba, je odvisno od cenovne elastičnosti domačega povpraševanja po uvoženem blagu. Najmanjša sprememba je pri izdelkih, po katerih je povpraševanje cenovno neelastično. Čisto izgubo potrošnikov predstavlja površina likov a , b , c in d (slika 1).

- učinek na uvoz: Obdavčitev uvoza povzroči zmanjšanje njegove konkurenčnosti v primerjavi z domačimi proizvajalci. Učinek je enak povečanju proizvodnih stroškov oziroma zmanjšanju produktivnosti v svetovni proizvodnji tega izdelka. Posledica je manjša količina uvoženega blaga.

- učinek na proračunski prihodek: Dokler carina ni tako visoka, da povsem izniči uvoz, prinaša državi prihodek. Vrednost državnega prihodka je enaka zmnožku količine uvoženega blaga in vrednosti carine na enoto uvoza. Na Sliki 1 predstavlja proračunski prihodek površina lika c .

- čista družbena izguba: kot posledica prerazdelitvenega učinka uvedbe carine se del dohodka od potrošnikov prelije k proizvajalcem, del pa k državi. Površini likov b in d predstavljata družbene stroške uvedbe carine (slika 1). Trikotnik b je rezultat nadomestitve cenejšega uvoza z dražjo domačo proizvodnjo, trikotnik d pa prikazuje tako imenovano mrtvo izgubo, ki je rezultat neučinkovitosti uvedbe carine.

3.1.2. Kontingenti (Kvote)

Določajo največjo količino blaga, ki se v določenem obdobju (običajno enem letu) sme uvoziti ali izvoziti iz države. Če je povpraševanje po tem blagu večje od količine, ki jo dovoljuje uvozna kvota, lahko pričakujemo povišanje cen uvoženim izdelkom in tudi podobnim domačim produktom (Salvatore, 1998, str. 257–258). Z vidika proračunskih prihodkov je kontingent nezaželen instrument, saj država zaradi njegove uvedbe nima

nobeni prilivov. Korist imajo predvsem tista podjetja, ki so dobila licenco za uvoz, in domači proizvajalci (Bobek, Gusel, 1998, str. 90-92). Kljub temu pa se država vseeno rada poslužuje kontingentov, saj so zelo priročni instrument za uravnavanje plačilne bilance (Pugel, Lindert, 2000, str. 143).

Glede na to, kako je obseg blaga določen, ločimo (Kumar, 2001, str. 192):

1. Količinske (oz. blagovne)
2. Vrednostne (oz. devizne) kontingente

Pri količinskih kontingentih je predpisana količina blaga, ki sme prečkati mejo ekonomskega prostora, pri vrednostnih kontingentih pa vrednost blaga.

Kontingenti so ukrepi, ki na ceno blaga ne delujejo neposredno, ampak spreminjajo obseg ponudbe in povpraševanja na trgu. V skladu z načinom delovanja WTO je uporaba kontingentov dopustna le v primeru velikih plačilnobilančnih težav. Prav tako veljajo določene izjeme tudi za države v razvoju. Uporaba je dovoljena, če z njihovo uvedbo omogočijo doseganje ugodnejših gospodarskih rezultatov.

3.1.3. Samoomejitveni ukrepi pri izvozu (ang. voluntary exports restraints-VER)

VER so bilateralno dogovorjene omejitve, ki jih izvoznik sprejme za izvoz blaga na trg uvozne države. Njihova uporaba se je močno povečala proti koncu osemdesetih let kot odgovor na znižanja carinskih stopenj v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (GATT) (Salvatore, 1998, str. 260). Kljub temu, da je po ocenah GATT/WTO diskriminacijska, le-ta zaradi bilateralnega značaja ukrepa ne more ukrepati (Kumar, 2001, str. 192).

3.1.4. Subvencije (ang. subsidies)

Subvencije pomenijo neposredno povečevanje prihodkov ali zmanjševanje stroškov določenim ekonomskim subjektom, ki poslujejo s tujino. Subvencije financira država iz proračuna. Najpogosteje so namenjene posameznim izvoznikom, lahko pa se namenijo tudi celotni proizvodnji izbranega blaga. Pravila GATT/WTO opisujejo izvozne subvencije kot nepravično konkurenco in jih zato ne dovoljujejo. Izjema je zaradi svoje specifičnosti le področje kmetijstva (Pugel, Lindert, 2000, str. 190).

Kot izjema velja tudi, da smejo članice uporabljati subvencije za uveljavitev pomembnih socialnih in gospodarskih ciljev, vendar le v tistih primerih, ko njihova uvedba ne povzroči negativnih učinkov ostalim članicam WTO (Kumar, 2001, str. 192-193).

3.1.5. Uvozna (izvozna) dovoljenja in prepovedi (ang. import (export) licences)

Dovoljenja so formalna soglasja državnega organa, ki jih je potrebno pridobiti, če želimo izvažati oziroma uvažati blago, za katerega je ta ukrep predpisan. Prepovedi so še strožji instrument kot dovoljenja. Z njimi država prepove celoten uvoz ali izvoz določenega blaga. Običajno se uveljavijo proti sovražni državi (Gandolfo, 1994, str. 134–135).

Prepovedi so povezane z dovoljenji na način, da je potrebno pridobiti dovoljenje za uvoz ali izvoz blaga, za katerega velja prepoved. Glede na vrsto prepovedi je dovoljenja včasih težko dobiti, v nekaterih (npr. poslovnih) primerih pa to sploh ni mogoče (Kumar, 2001, str. 196).

3.1.6. Ukrep antidumpinga (ang. antidumping duty)

Dumping pomeni prodajo blaga na tujem trgu po ceni, nižji od stroškov same proizvodnje in hkrati nižji ceni, kot je na domačem trgu v istem času (Gandolfo, 1994, str. 131). Do dumpinga običajno pride, ker želijo podjetja doseči na tujem trgu monopolni položaj oziroma vlade subvencionirajo izvoz določenih produktov (Strašek, Žižmond, 1998, str. 127). Prizadeta država se proti dumpingu bori tako, da na »prepoceni« blago uvede uvozno carino v višini, ki izravna vrednost izvozne subvencije (Pugel, Lindert, 2000, str. 190). To ji dopuščajo tudi pravila GATT/WTO.

Ukrep antidumpinga je torej posebna dajatev ali kateri drugi ukrep, ki ga predpiše država za uvoz proizvodov, za katere je bilo dokazano, da so pridobili tržno prednost zaradi prodaje po nedopustno nizkih cenah. GATT v svojih pravilih dopušča uvedbo antidumpinga, če je bil cenovni dumping dokazan ter je bila istočasno ugotovljena in dokazana gospodarska škoda, povzročena domačim proizvajalcem zaradi dumpinga (Kumar, 2001, str. 196-197).

3.1.7. Prelevmani (ang. variable levies)

To je ukrep, ki ga predpiše država lastniku blaga. Gre za posebno dajatev v nacionalnem denarju, ki jo mora plačati, ko blago prečka mejo ekonomskega prostora. Predstavlja razliko med višjo domačo in nižjo tujo ceno. Razlog za predpis tega ukrepa je v želji, da pred tujo konkurenco zaščiti domačo proizvodnjo proizvodov, ki imajo zajamčene domače odkupne cene. Po svojih učinkih je ta ukrep podoben carini, saj povzroči podražitev uvoza ter omogoča boljše proizvodnje možnosti domačim proizvajalcem.

Prelevmani so običajno učinkovitejši od carin, saj lahko v primeru carinskih dajatev uvoznik blago prodaja še dražje, v primeru prelevmanov pa ne more (Trošt, 1998, str. 158-159). Ta ukrep se večinoma uporablja na področju menjave kmetijskih proizvodov (Kumar, 2001, str. 198).

3.2. Vzroki omejevanja zunanje trgovine

Obstaja več razlogov za zaščito domačega gospodarstva. Najbolj pogoste utemeljitve lahko razvrstimo v naslednje skupine (Kumar, 2001, str. 201-202):

1. Zaščita nove razvijajoče se industrije

Obstaja potencialna možnost, da se v državi začne lastna proizvodnja do tedaj uvozne dobrine. Za začetek je potrebno ustanoviti podjetja, ki tako proizvodnjo zaženejo. Ob začetku imajo ta podjetja velike začetne stroške. V kolikor država ne bi uvedla primerne zaščite, bi zaradi tuje konkurence ta dejavnost hitro propadla. Ta zaščita naj bi bila samo začasna in prav zaradi te lastnosti naj bi ta ukrep opravičil uvedbo zaščite.

2. Potrebe javnih financ

Država potrebuje za svoje delovanje prihodke, ki zagotavljajo proizvodnjo in porabo javnih dobrin, financiranje javnega dolga, transferna plačila. Carina, kot ena mogočih oblik zaščite, zagotavlja določen pritek denarja, ki se porablja za navedene namene.

3. Ohranjanje zaposlenosti

Povečana proizvodnja uvozne dobrine je praviloma posledica uvedbe zaščite, npr. carine. Porast domače proizvodnje vpliva na povečanje zaposlenosti produkcijskih faktorjev, kadar pred tem niso polno zaposleni.

4. Doseganje prerazdelitve dohodka

Včasih uvede država zaščito, npr. uvozno carino zato, da doseže prerazporeditev dohodkov od porabnikov k proizvajalcem.

5. Težave v plačilni bilanci

Večletni plačilnobilančni primanjkljaj lahko terja posebne ukrepe pospeševanja izvoza in ukrepe omejevanja uvoza. WTO dopušča, da lahko država z dokazanimi težavami plačilne bilance za dogovorjeni čas uporablja tudi kontingente.

4. Nastanek WTO

V novejši zgodovini so se začeli poskusi vzpostavitve določenih zunanjetrgovinskih pravil in določil. Cilj je bil v tem, da bi bili ukrepi usmerjanja, kadar brez njih ni mogoče, pregledni in transparentni vsem udeležencem v mednarodni menjavi. Leta 1948 je bil sklenjen sporazum GATT, kjer je 23 podpisnic želelo, da se mednarodna menjava čedalje bolj liberalizira. GATT je vse od svojega nastanka, skozi različne kroge pogajanj med posameznimi državami,

skušal poenostaviti, liberalizirati in narediti svetovno trgovino bolj pregledno. Poleg tega pa so poleg Svetovne banke (ang. World Bank – WB) in Mednarodnega denarnega sklada (ang. International Monetary Fund – IMF) poskušali vzpostaviti še tretjo institucijo, ki bi vodila oziroma uravnavala mednarodno trgovino,).

Splošno dopusten zunanjetrgovinski ukrep naj bi bila uporaba carin, ki pa so se na podlagi GATT sporazuma zniževale. Podpisnice sporazuma GATT so se v okviru medsebojnih pogajanj usklajevale o višini carinskih stopenj predvsem za industrijske proizvode.

Prvi krog pogajanj je potekal v Genevi leta 1947, ko je sodelovalo 23 držav. Rezultat pogajanj je prinesel paket pravil o trgovanju ter sporazum, ki je določal 45.000 carinskih stopenj, kar je pomenilo, da imajo vpliv na 10 milijard dolarjev trgovine. To je v tedanjem času pomenilo 20 % celotne svetovne trgovine. Sporazum je prišel v veljavo leta 1948, kar je pomenilo rojstvo GATT.

Pri nadaljnjih krogih pogajanj je bilo največ pozornosti usmerjeno na zniževanje carinskih stopenj. Drugi krog pogajanj je potekal v Annecyju, kjer je bilo sprejetih 5000 carinskih koncesij. Naslednji krog pogajanj (Torquay) je prinesel nadaljnje znižanje carin, kar je pomenilo, da so v primerjavi z letom 1948 nižje za 25 %. Četrti krog je potekal v Ženevi, kjer so se carinske stopnje še bolj znižale, in sicer v vrednosti 2,5 milijard \$. Prav tako na petem krogu pogajanj, kjer je bilo sprejetih 4400 carinskih koncesij v vrednosti 4,9 milijarde \$.

Na naslednjih dveh krogih pogajanj, prvi se je imenoval Kennedyev krog, naslednji pa Tokijski krog, so poleg carinskim stopnjam namenili več pozornosti tudi necarinskim ukrepom. Povprečne carinske stopnje so se še nadalje zniževale ter so na koncu pogajanj za industrijske proizvode obstale pri 4,7 %. Pri necarinskih ovirah pa so pozornost namenili ukrepom antidumpinga, kjer so prepovedali uporabo, razen če je cenovni dumping dokazan in pri tem nastane materialna škoda. Začela so se pogajanja tudi na področju kmetijstva, tekstila in oblačil. Tu so se začele težave pri usklajevanju, zato so države članice uvideli, da je potrebno multilateralni trgovinski sistem razširiti in preurediti. Rezultat tega je bil Urugvajski krog, ki je razširil delovanje GATT tudi na področje storitev, intelektualne lastnine in neposrednih tujih investicij.

Urugvajski krog je bil zadnji, osmi krog multilateralnih pogajanj v okviru GATT. Pričetek tega v september 1986 v Punta del Este v Urugvaju. V sprejeti deklaraciji so opredelili 15 pogajalskih področij in tako so se začela pogajanja o novi ureditvi prihodnjega multilateralnega sistema. Sestanki so bili večina v Ženevi, priložnostno pa tudi v drugih mestih. Pogajanja v okviru tega kroga so bila najintenzivnejša in najbolj obetajoča. V prejšnjih se je govorilo predvsem o carinskih in necarinskih ovirah. Urugvajski krog pa se je dotaknil tudi problematike primarnih proizvodov, tekstilnih izdelkov in oblačil, kmetijstva, tropskih proizvodov, storitev in intelektualne lastnine. Pomemben predmet pogajanja so bili še antidumping, pravila Tokijskega kroga (le-ta je bil pred Urugvajskim), investicijske mere

za neposredne tuje investicije, reševanje sporov GATT ter subvencije in določila o članih Osnovnega sporazuma (Bjelić, 2002, str. 25).

Na Uruguayskem krogu pogajanj so pogodbenice GATT začele usklajevati sporazum, ki bi urejal tudi mednarodno trgovino s storitvami, ter sporazum, ki bi urejal mednarodno menjavo in pravice iz naslova intelektualne lastnine. Sprejeta sta bila Splošni sporazum o trgovini s storitvami (ang. General Agreement on Trade in Services – GATS) in sporazum o Mednarodni menjavi in pravicah iz naslova intelektualne lastnine (ang. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS). Pogajanja so bila zaključena 15. decembra 1993. Končni dokument je vseboval paket 22 sporazumov in čez 25.000 strani nacionalnih tarif. Ta dva sporazuma in GATT sporazum predstavljajo ključne vsebinske stebre, na katerih sloni Svetovna trgovinska organizacija (WTO), ki je začela delovati 1. januarja 1995. Poleg tega pa WTO upravlja še štiri nove plurilateralne sporazume, ki pokrivajo javne nakupe, trgovino s civilnimi letali, trgovino z govejim mesom in trgovino z mlečnimi izdelki. Ti sporazumi so zavezujoči le za države, ki so podpisale posamezen sporazum, medtem ko so multilateralni sporazumi zavezujoči za vse članice WTO.

Nadaljnja liberalizacija trgovine s tem ni bila zaključena. Vsaki dve leti ima WTO ministrsko konferenco, kjer se zberejo predstavniki vseh držav članic. Na teh konferencah določijo globalno ekonomsko politiko, ki temelji na načelih neoliberalizma. Leta 2001 je bila ministrska konferenca v Dohi (Katar), kjer so odprli nov krog multilateralnih pogajanj. Tu so si zadali glavne cilje, da je potrebno doseči multilateralni konsenz. Določili so glavne sektorje, na katerih je potrebno še bolj sprostiti mednarodno trgovino. Največ pozornosti so namenili kmetijstvu, kjer poskušajo zmanjšati uvozne subvencije ter sčasoma njihovo ukinitve. Poleg kmetijstva so se osredotočili na trgovino s storitvami kot tudi na področja, ki so povezana z intelektualno lastnino in izboljššan ter bolj jasen postopek pri reševanju trgovinskih sporov. V Ministrski Deklaraciji so poudarili pomen povezovanja z državami v razvoju kot tudi pomoč pri integraciji majhnih gospodarstev v sistem WTO.

Krog pogajanj iz Dohe si prizadeva za nove dostope na trge na področju kmetijstva. Kmetijstvo ostaja močno zaščiteno področje tako v državah v razvoju kot v razvitih državah. Mednarodna konkurenca znižuje cene za potrošnike in oblikuje nove dohodke za kmete v zelo konkurenčnih državah v razvoju, kot je Brazilija. Evropa je že ponudila, da zniža svoje najvišje kmetijske carine za 60 % in za polovico zniža svojo povprečno kmetijsko carino, in sicer na 12%. To so velika znižanja za en sam krog pogajanj in so že na meji tistega, kar je za Evropo izvedljivo s političnega, socialnega in gospodarskega vidika. Vendar pa zdaj Evropa izvaja korenito reformo, s katero ločuje plačila kmetom od proizvodnje, za 70 % znižuje kmetijske subvencije, ki izkrivljajo trgovanje, ter do leta 2013 namerava ukiniti vse izvozne kmetijske subvencije (WTO, 2007).

Industrijski izdelki danes predstavljajo približno tri četrtine trgovine držav v razvoju. Isto velja za carine, ki jih morajo plačati. Večina teh carin se plača drugim državam v razvoju. Zato so na tem mestu predlagali, da države v razvoju odprejo trge na področju industrijskih

proizvodov kot tudi storitev, tako da zmanjšajo carine in ostale trgovinske ovire. To so zahtevale predvsem razvite države. Večina držav v razvoju ne podpira teh idej, vendar obstajajo tudi izjeme, npr. Indija, ki hoče, da se jim omogoči možnost večje prisotnosti na trgih storitev v razvitih državah, in sicer tako, da se jim omogoči in dovoli začasno migracijo (IMF, 2007).

Zadnja ministrska konferenca je potekala v Hong Kongu leta 2005, kjer še vedno poskušajo uresničiti cilje, ki so si jih zadali v Dohi. Pod očitnimi pritiski na področju kmetijstva in ob grožnji popolne ustavitve pogajanj o nadaljnji liberalizaciji svetovne trgovine so deloma popustile tako ZDA kot EU. ZDA so pristale na hitro ukinitvev izvoznih subvencij za lastne pridelovalce bombaža, medtem ko je EU pristala na odpravo kmetijskih izvoznih subvencij do leta 2013. To je omogočilo sprejem ministrske deklaracije konference, kar pa ne predstavlja "zmage" revnih držav in držav v razvoju. Na to kaže med drugim del deklaracije, ki poziva bogatejše države, naj omogočijo neoviran dostop izdelkov iz 49 najrevnejših držav sveta na trge drugih članic do leta 2008 ob dejstvu, da bodo lahko države za tri odstotke proizvodov uveljavile izjeme. ZDA so to že napovedale pri bangladeškem tekstilu in Japonska pri rižu – se pravi pri izdelkih, s katerimi so revne države konkurenčne bogatim. V Hong Kongu sprejeta deklaracija predvideva za skrajni rok končnega dogovora glede smernic o liberalizaciji trgovine iz katarske runde pogajanj konec aprila 2006 (WTO, 2007).

Tabela 1: Krogi pogajanj GATT pogodbenic

Leto	Kraj pogajanj	Vsebina	Število sodelujočih držav	Povprečna stopnja carinske zaščite vseh pogodbenic (%)
1947	Geneva	Carine	23	Preko 39
1949	Annecy	Carine	13	Znižanje
1951	Torquay	Carine	38	Znižanje
1956	Geneva	Carine	26	Znižanje
1960-1961	Geneva (Dillonov krog)	Carine	26	Približno 18
1964-1967	Geneva (Kennedyev krog)	Carine in antidumping ukrepi	62	Znižanje postopno do približno 10
1973-1979	Geneva (Tokyski krog)	Carine, necarinski ukrepi in sporazumi	102	Znižanje postopno približno do 6
1986-1994	Geneva (Uruguayski krog)	Carine, necarinski ukrepi, pravila, storitve, intelektualna lastnina, ustanovitvev WTO, itd.	123	Znižanje postopno do približno 4

Vir: Understanding the WTO, 2007, str. 16

WTO je edina mednarodna organizacija, ki ureja svetovna pravila mednarodne menjave med narodi. Njena glavna naloga je poskrbeti, da mednarodna trgovina poteka čim bolj predvidljivo in neovirano (WTO, 2007).

Naloge WTO so tudi (Bowen et al., 1998, str. 59):

1. da predstavlja forum za multilateralna trgovinska pogajanja in okvir za njihovo uresničevanje,
2. da upravlja Mehanizem za ocenjevanje trgovinske politike (Trade Policy Review Mechanism - TPRM),
3. da upravlja Postopke za reševanje sporov (Dispute Settlement Procedures - DSPs).

TPRM je tako funkcija kot zbirka postopkov, s katerimi WTO nadzira trgovinske politike njenih članic. V okviru TPRM tako WTO kot članica, katere trgovinska politika je v postopku ocenjevanja, pripravita podrobni poročili o trgovinski politiki članice in njeno oceno z ekonomskega vidika. Namen teh poročil je zagotavljati transparentnost tako oblikovanja kot izvajanja trgovinske politike posamezne članice preko mehanizma multilateralnega stalnega nadzora njenih konkretnih trgovinskih ukrepov (Damijan, 2003, str. 105).

DSPs pa je zbirka postopkov, ki urejajo, kako posamezna članica uvede pritožbo proti trgovinski praksi druge članice, kako pritožbeni postopek poteka in kako se dokončno razreši (Bowen et al., 1998, str. 60).

Članstvo v WTO pomeni stabilnost gospodarstva, saj proizvajalci in potrošniki vedo, da bodo tuji trgi odprti, pomeni večjo izbiro proizvodov, materialov in storitev. Članice naj bi po navedbi WTO imele še naslednje koristi od članstva (WTO, 2007):

1. sistem pomaga ohranjati svetovni mir,
2. trgovinski spori se rešujejo sporazumno,
3. pravila omogočajo lažje življenje,
4. brezcarinska prodaja znižuje nivo življenjskih stroškov,
5. omogoča večjo in kvalitetnejšo izbiro izdelkov in storitev,
6. trgovanje zvišuje prihodke,
7. trgovanje stimulira ekonomsko rast,
8. osnovni principi lajšajo življenje,
9. zaščita vlad pred lobiranjem,
10. sistem vzpodbuja in nagrajuje dobro poslovanje vlad.

Države članice se morajo ravnati po skupnih pravilih, ki jih lahko strnemo v naslednja načela (Kumar, 2001, str. 183-184):

- Načelo nediskriminacije, ki je znano tudi kot pravilo največje ugodnosti (Most favoured nation clause - MFN), ki pravi, da nobena država članica ne sme biti obravnavana nič manj ugodno kot katerakoli druga država članica (znižanje carinske stopnje, ki jo država A zagotovi državi B, mora veljati tudi za uvoz iz vseh ostalih držav).

- Načelo nacionalne obravnave, ki pravi, da uvoženo blago na trgu ne sme biti slabše obravnavano od domačega blaga. To pomeni, da se trgovinske ovire lahko uporabljajo le pri prestopu meje ter da se ukrepi notranjih politik ne uporabljajo kot dodatne trgovinske ovire.
- Načelo preglednosti pogojev za dostop na trge držav članic, z željo po povečevanju dostopnosti trgov.
- Načelo poštenega tržnega tekmovanja, kar pomeni, da podjetja pri izvozu ne smejo uporabljati cenovnega dumpinga, države pa ne nedovoljenih oblik izvoznega pospeševanja.
- Načelo recipročnosti, ki ima namen spodbujati multilateralno trgovinsko liberalizacijo, saj zahteva, da država, ki dobi določeno koncesijo, v zameno ponudi primerljivo koncesijo (Damijan, 2003).
- Načelo izjem zagotavlja nekaj manevrskega prostora državam, ki so zašle v večje notranje težave (možno začasno povečanje trgovinskih ovir), tistim ki želijo hitreje liberalizirati medsebojno zunanjo trgovino od trenda splošne liberalizacije (pravila za oblikovanje carinskih unij in ekonomskih integracij) in nerazvitim državam (možnost izkoriščanja klavzule največje ugodnosti brez recipročnih koncesij) (Damijan, 2003).

4.1. Gibanje svetovne trgovine od ustanovitve GATT

Vse od nastanka GATT pa do danes se je pokazala občutna rast svetovne trgovine glede obsega kot tudi števila članic, ki pripomorejo k njeni rasti. Od leta 1948, ko je GATT sporazum podpisalo 23 držav, se je članstvu v WTO zavezalo 150 držav (WTO, januar, 2007).

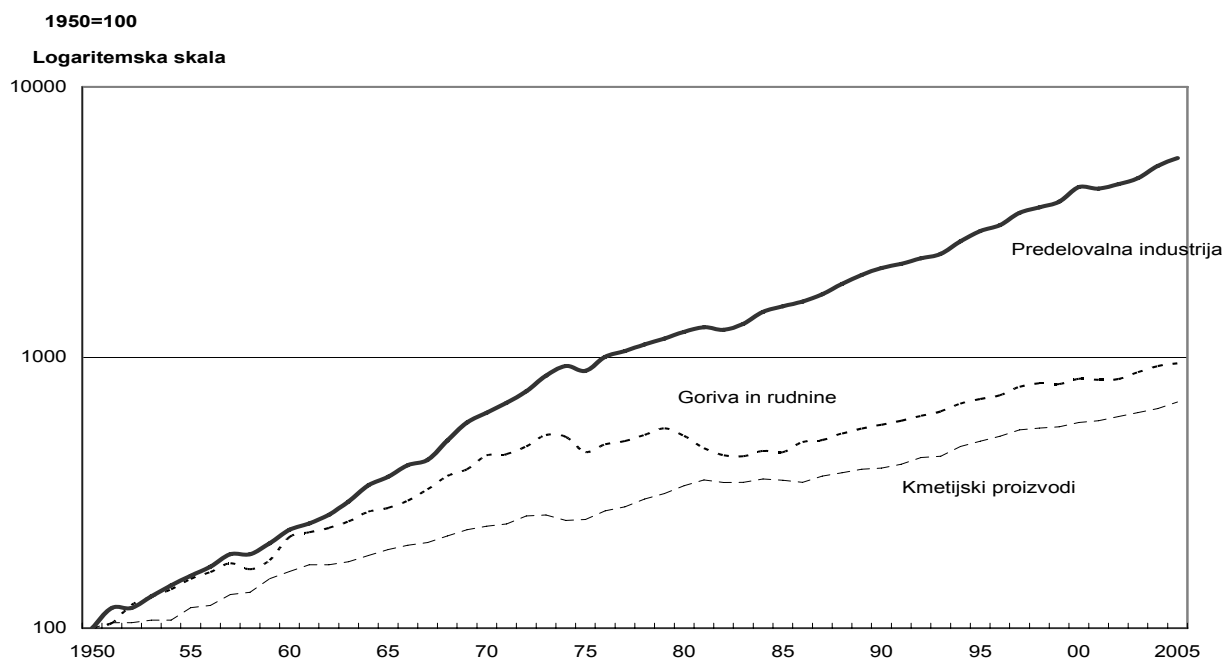
V prilogi 3 lahko opazujemo gibanje svetovne blagovne trgovine ter gibanje bruto domačega proizvoda. Tako svetovna trgovina kot BDP sta v dvajsetih letih prejšnjega stoletja beležila strmo padanje. Posledica tega je bilo, da sta dosegla leta 1932 najnižji nivo v celotnem obdobju. Po drugi svetovni vojni pa se je stanje izboljšalo, saj sta tako svetovna trgovina kot BDP rasla eksponentno. Večino časa je rast trgovine presegala rast BDP.

Pozitivni vidik ustanovitve GATT je vsekakor rast svetovne trgovine, ki je v letu 1997 dosegla 6,5 milijard USD, oziroma 26 % celotnega svetovnega BDP, v primerjavi z 8 % svetovnega BDP leta 1950. Svetovna trgovina se je od petdesetih let dvajsetega stoletja povečala 14-krat, medtem ko se je svetovna proizvodnja v istem obdobju povečala 5,5-krat.

Poleg teh dosežkov je izjemno pomembna rast zaposlenosti od ustanovitve WTO. Samo v EU se je odprlo 100 tisoč novih delovnih mest. Vzrok je v povečani trgovinski dejavnosti.

Svetovno trgovino lahko razdelimo na tri glavne skupine, in sicer predelovalno industrijo, trgovino z nafto in naravnimi viri ter trgovino s kmetijskimi proizvodi. Največji napredek je v tem obdobju dosegla predelovalna industrija, saj je na tem področju opazna najvišja rast (glej Slika 2).

Slika 2: Gibanje svetovne trgovine po glavnih skupinah proizvodov, 1950-2005

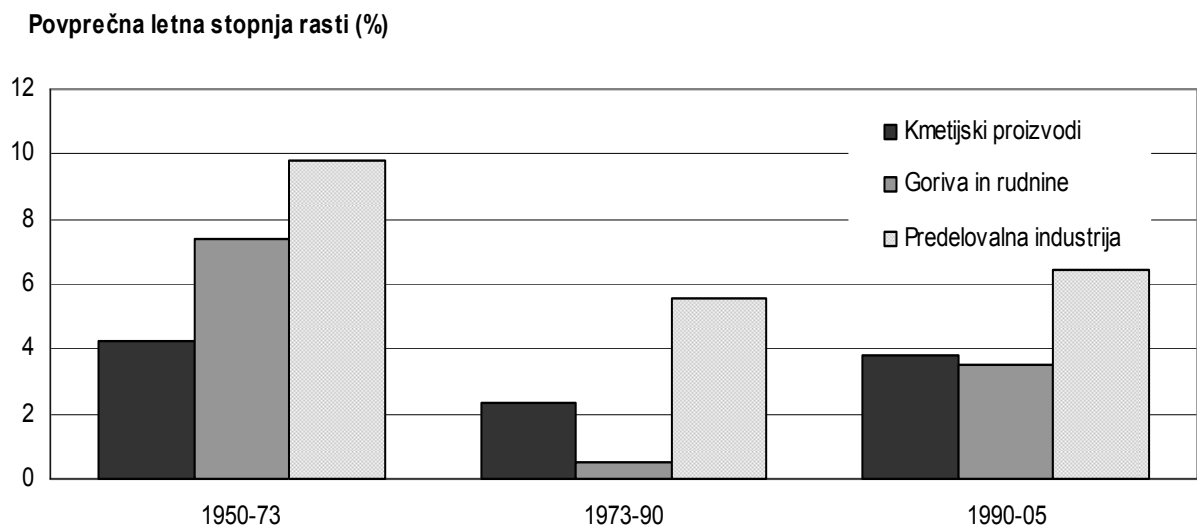
Vir: WTO, 2007

Po drugi svetovni vojni je po obnovi razrušenih evropskih držav svetovna industrijska proizvodnja izredno hitro naraščala (povprečno po več kot 6 % letno) in po enakih stopnjah je naraščala tudi svetovna trgovina. Enak trend rasti svetovne trgovine in industrijske proizvodnje je značilen vse do konca Kennedyjeve runde leta 1967, ki je prinesla povprečno znižanje carin do leta 1972 za 36 %. Po tem velikem pospešku je začela svetovna trgovina naraščati precej hitreje od industrijske proizvodnje. Tako je v obdobju 1968-1974 svetovna trgovina naraščala povprečno po 6,9 % letno, kar je najvišja stopnja rasti v vsej drugi polovici 20. stoletja. V obdobju obeh naftnih šokov (1973 in 1979-80) je svetovna trgovina začasno nekoliko upadla, nato pa je ponovno začela naraščati. Tokijska runda, ki se je končala leta 1979 in je v povprečju znižala carine za 30 %, je zaradi druge naftne krize začela dajati rezultate šele po letu 1982. Pod vplivom Tokijske runde je svetovna trgovina v obdobju 1982-90 naraščala povprečno po 5,7 % letno. V obdobju 1990-94, za katero je značilen predvsem gospodarski in politični zlom socialističnih držav in s tem manjši potencial za trgovino, se je rast svetovne trgovine nekoliko upočasnila (na 4,5 % letno). Po letu 1994, ko so se pokazali

učinki Urugvajске runde (znižanje carin za 30 %), učinki integracije EU in začetek gospodarske rasti v tranzicijskih državah, je svetovna trgovina spet začela hitreje naraščati in sicer kar po 8,8 % letno.

Manjšo rast trgovine lahko opazimo na področju naftnih derivatov in rudnin kot tudi pri trgovini s kmetijskimi izdelki. Na tem področju so države članice bolj nepopustljive, saj poskušajo zaščititi omenjeni panogi. To je posledično pomenilo, da so se ohranjale določene trgovinske ovire, kar je oviralo rast trgovine. Opazna je tudi različna rast po obdobjih.

Slika 3: Povprečne letne stopnje rasti svetovne trgovine v treh obdobjih

Vir: WTO, 2007

Rast trgovine z industrijskimi proizvodi je bila v celotnem obdobju najvišja od omenjenih treh skupin, vendar so opazna precejšnja nihanja. V obdobju med leti 1950-1973 je bila povprečna stopnja rasti kar 9,8 %, prav tako je trgovina z gorivi in rudninami povprečno rasla za 7,4 % na leto. V naslednjem obdobju, ki ga lahko opredelimo med leti 1973-1990, se rast trgovine na obeh sektorjih občutno zmanjša. Največji padeč je prisoten na področju goriv in rudnin, saj je bila stopnja rasti v tem obdobju le 0,5 %. Tak drastičen padeč lahko pripišemo nastanku naftne krize, ki je občutno podražila naftne derivate. Prav tako je padla tudi rast trgovine z industrijskimi izdelki, saj se je gibala povprečno okrog 5,5 %. V zadnjem obdobju, ki sega v leta 1990-2005 si je trgovina z naftnimi derivati opomogla ter dosegala povprečno rast okrog 3,5 % letno. Trgovina z industrijskimi proizvodi pa se v tem obdobju ni bistveno izboljšala, saj se je povprečna rast povečala na približno 6,4 % letno. Trgovina s kmetijskimi proizvodi se skozi vsa obdobja ni bistveno spreminjala, dosegala je povprečno rast okrog 4 % letno, le v obdobju med 1973-1990 se je povprečno povečala za 2,4 % na leto.

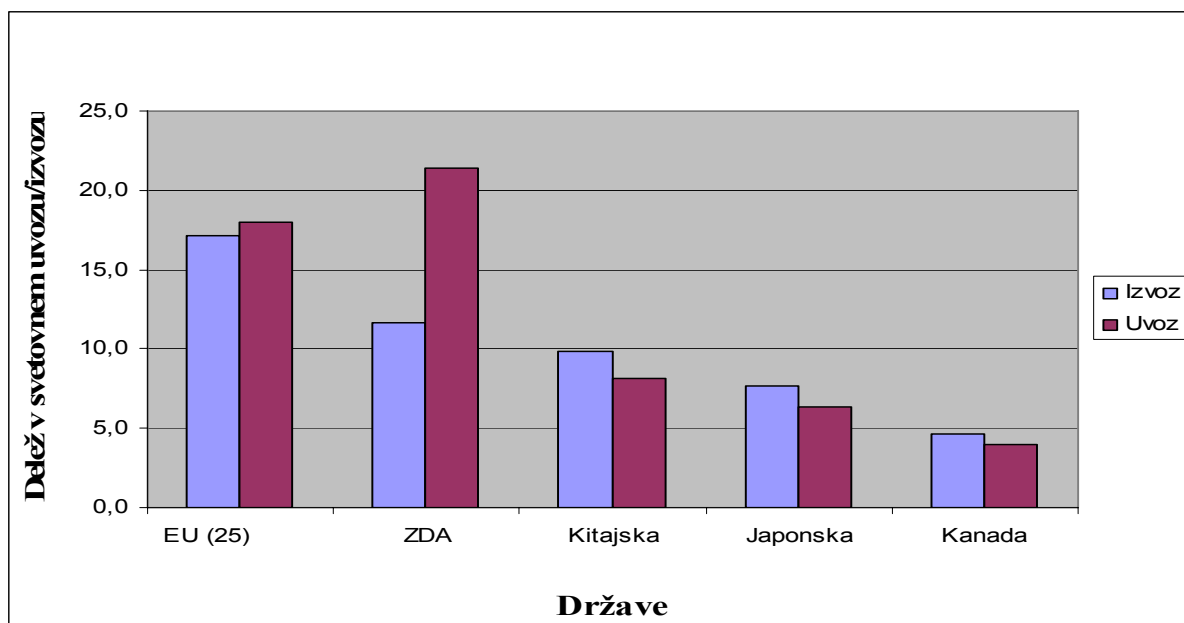
Največji del svetovne trgovine se odvija v diferenciranih, torej novih izdelkih ali malo preoblikovanih standardiziranih izdelkih z drugačno namembnostjo (Sočan et al., 1999, str. 51).

Leta 2005 je pet največjih uvoznikov ter izvoznikov skupno opravilo več kot pol celotne svetovne trgovine. EU je kot celota eno med najpomembnejšimi gospodarstvi v sodobnem svetu. Skupaj z ZDA in Japonsko sestavlja tako imenovano triado glavnih igralcev, ki prevladujejo v svetovnem gospodarstvu. Tak status ima EU zaradi visoke gospodarske in tehnološke razvitosti, kar jo v kombinaciji z velikim številom prebivalstva opredeljuje kot potencialno morda najmočnejšo gospodarsko silo.

V šestdesetih in sedemdesetih letih so bile večinoma ZDA tista država, ki je postavljala standarde in pravila mednarodne trgovine, ostali pa so sledili. To se je z vzpostavitvijo enotnega evropskega trga začelo spreminjati. Politična teža organiziranega evropskega trga vpliva tudi na podjetja in vlade zunaj tega trga (Wallace, 1995, str. 276). Z drugimi besedami, integracijski procesi so EU omogočili, da izzove vlogo ZDA kot največje in prevladujoče velesile v globalnem gospodarstvu.

Dinamične mednarodne investicije in razvoj mednarodne trgovine v zadnjih desetletjih so spremenili relativni položaj gospodarske moči EU in ZDA kot dveh glavnih globalnih igralcev, nastali pa so soodvisni gospodarski odnosi, ki oblikujejo cilje politik ter vplivajo na značaj bilateralnih in multilateralnih pogajanj in rezultatov. EU je na tem področju vedno bolj videti enakovredna ZDA, pa tudi sama deluje v tej smeri. Japonska sicer ostaja pomemben igralec, upoštevati pa je treba tudi druge ključne igralce (kot na primer Kitajsko), vendar je ravnotežje med EU in ZDA odločilno pri razlagi značaja trenutne globalne politične ekonomije (Rhodes, 1999, str. 158-161).

Slika 4: Največji svetovni uvozniki in uvozniki 2005

Vir: WTO, 2007

EU ima boljše rezultate glede izvoza, ZDA pa imajo tudi večji zunanjetrgovinski primanjkljaj. EU in ZDA sta kot zunanjetrgovinski partner ena za drugo približno enako pomembni. Boljša ocena na področju zunanjetrgovinske menjave zaradi bolj uravnotežene zunanje trgovine pripade EU.

4.2. Obeti za nadaljnjo liberalizacijo trgovine

Kot glavna institucija bo tudi pri nadaljnji liberalizaciji trgovine imela glavno vlogo WTO. Na dan 11. 1. 2007 je bilo v WTO 150 članic, kar predstavlja skoraj 80 % vseh suverenih držav. Poleg članic pa je še dodatnih 31 t.i. opazovalk (WTO, 2007). To pomeni, da se je v trend liberalizacije svetovne trgovine pripravljeno vključiti skoraj 95 % vseh držav. Glavno vlogo pri svetovni trgovini imata še vedno EU in ZDA. EU je tako skupaj s svojimi trgovinskimi partnerji odigrala ključno vlogo v zaporednih krogih mednarodnih pogajanj o liberalizaciji trgovine. Zadnji med njimi je krog pogajanj o razvoju iz Dohe, ki se je začel leta 2001. Cilj teh krogov pogajanj, ki se zdaj odvijajo v okviru WTO, je še bolj zmanjšati carine in odstraniti druge ovire svetovne trgovine.

Dolgoročni cilj trgovinskih pogajanj na področju kmetijstva je vzpostaviti pravičen in tržno usmerjen trgovinski sistem preko temeljite reforme pravil in specifičnih obvez glede podpore in zaščite. Pogajanja so zato usmerjena v občutne izboljšave glede dostopa na trg, zmanjšanje oz. postopno eliminacijo vseh oblik izvoznih subvencij ter občutno zmanjšanje domačih subvencij, ki motijo trgovino. Posebne obravnave bodo deležne države v razvoju, kar naj bi bilo razvidno tako iz seznamov koncesij in sprejetih obvez kot iz dogovorjenih pravil in ukrepov.

Cilj pogajanj na področju nekmetskih proizvodov je zmanjšati oz. odpraviti carine (vključno z zmanjšanjem oziroma odpravo carinskih vrhov (ang. tariff peaks), visokih carin in naraščanja carin) in tudi necarinske ovire (predvsem za proizvode, ki so v izvoznem interesu držav v razvoju). Pri tem želijo države članice WTO upoštevati posebne potrebe in interese držav v razvoju in najmanj razvitih držav in priznavajo, da tem državam ni potrebno prevzeti tolikšnih zavez za zmanjšanje carin kot drugim udeležencem. Za industrijske države se kot carinski vrhovi smatrajo carine, ki dosegajo ali presegajo 15 %. Pogajanja za liberalizacijo trgovine z nekmetskimi proizvodi se odvijajo v pogajalski skupini za dostop do trga (ang. Market Access Negotiating Group).

Pogajanja o storitvah, ki so v skladu z določili Splošnega dogovora o trgovini s storitvami (GATS) ter v okviru Doha razvojne agende, so v teku že skoraj dve leti. GATS namreč države članice zavezuje, da vstopajo v zaporedne kroge pogajanj z namenom postopne liberalizacije trgovine s storitvami (prvi krog se je moral začeti pet let po letu 1995). Deklaracija iz Dohe torej sprejema že opravljeno delo, potrjuje pogajalske smernice in procese in vzpostavlja časovno premico pogajanj. Pogajanja se odvijajo na »posebnih zasedanjih« Sveta za storitve in na rednih srečanjih subsidiarnih odborov ali delovnih skupin.

Med bogatimi in revnimi državami so se pokazale velike in globoko zakoreninjene razlike v zvezi z vprašanji, ki zadevajo medsebojni dostop do trgov, pa tudi kmetijske subvencije, ki so že dolgo pereč problem.

Pogajanja, ki so od leta 2001 padala iz krize v krizo, so bila julija 2006 ustavljena, datum nadaljevanja pa ni bil določen.

Ta so še posebej pomembna za države v razvoju, saj bi jim liberalizacija kmetijskih trgov v razvitih državah omogočila povečanje deleža na trgih, vendar ZDA, EU in države v razvoju niso uspeli zblížati stališč glede carin. Verjetno bi do dogovora prišli mnogo hitreje, če bosta EU in ZDA zblížali močno različna stališča o kmetijskih subvencijah in carinah. Za propad pet let trajajočih pogajanj je evropski komisar za trgovino Peter Mandelson obtožil ZDA. "ZDA so zahtevale preveč od drugih v zameno za premalo lastnih koncesij, in to ni moja definicija vodenja. Na koncu pri ključnem vprašanju znižanja domačih kmetijskih subvencij niso pokazale nobene prožnosti," je bil oster komisar. ZDA so te navedbe zavrnilo, saj po njihovem mnenju prožnosti ni pokazala EU, saj je bila premalo ambiciozna pri zniževanju carin za kmetijske izdelke.

Na potezi sta torej predvsem ZDA in EU, ki bi morali močno znižati visok zid, s katerim sta zaščitili lastno kmetijstvo pred uvozom kmetijskih izdelkov iz t.i. "tretjega sveta", opozarjajo analitiki. Vprašanje pa je, ali bodo močni kmetijski lobiji na obeh straneh Atlantika v resno zmanjšanje kmetijske zaščite tudi privolili.

4.3. Vloga WTO pri liberalizaciji svetovne trgovine - dosedanje analize

WTO v svoji opredelitvi poslanstva omenja, da je organizacija, ki skrbi, da poteka mednarodna trgovina med državami čim bolj neovirano in predvidljivo (WTO, 2007). Mnogi, ki se ukvarjajo z mednarodno menjavo in trgovino, so začeli dvomiti v navedbe WTO, zato so poskušali empirično pokazati, kakšen vpliv ima WTO na stabilnost in rast mednarodne trgovine.

Rose (2002, str. 1-22) je poskušal empirično dokazati, kakšen vpliv na rast zunanje trgovine ima članstvo v WTO. V svoji analizi je uporabil podatke 175 držav v razdobju več kot petdesetih let ter na podlagi gravitacijskega modela ter bilateralnih podatkov o zunanji trgovini prišel do zaključka, da ima članica WTO precej podobno gibanje zunanje trgovine kot nečlanica. S tem je prišel do zaključka, da članstvo v WTO nima posebne vloge pri spodbujanju zunanje trgovine.

Isti avtor (2004, str. 1-13) je preučeval tudi, kakšen vpliv ima WTO na stabilnost zunanje trgovine. V svoji analizi je prav tako uporabil 175 držav ter njihove podatke o zunanji trgovini. Uporabil je bilateralne kot tudi multilateralne podatke o zunanji trgovini v razdobju

petdesetih let. Prišel je do rezultata, da članstvo v WTO statistično nima večjega vpliva na stabilnost trgovine.

Tomz, Goldstein in Rivers so na podlagi raziskav, ki jih je na področju vpliva članstva v GATT/WTO opravil Rose (2002, 2004), poskušali pokazati, da članstvo v GATT/WTO vpliva na večjo zunanjo trgovino. Rose je v svojem delu upošteval kot članice GATT le formalno sprejete članice, medtem ko so Tomz, Goldstein in Rivers članstvo opredelili nekoliko drugače. Med člane GATT/WTO so upoštevali tudi kolonije formalnih članic, novo nastale neodvisne države ter države prosilke za članstvo. Teh treh kategorij držav ni na formalni listi članic, vendar imajo prav tako vse obveznosti in pravice kot formalne članice. Brez omenjenih kategorij držav pa se razsežnosti delovanja GATT/WTO močno zmanjšajo. Omenjeni trije avtorji so nato uporabili podobne metode kot Rose (2002, 2004) v svojih prispevkih, vendar so pri tem uporabili lastne klasifikacije držav članic. Ta sprememba pa je prinesla povsem drugačne rezultate, saj je postalo očitno, da GATT/WTO povečuje zunanjo trgovino tako formalnih članic kot tudi neformalnih članic v primerjavi z državami, ki trgujejo izven GATT/WTO.

Subramanian in Wei (2003, str. 1-23) sta prav tako raziskovala vpliv WTO na zunanjo trgovino ter prišla do drugačnih dognanj kot Rose. Ugotovila sta, da ima WTO močan in pozitiven učinek na trgovino, vendar je bil učinek neenakomeren. Članice WTO, ki spadajo med industrijsko razvite države, so imele velik porast uvoza, kar pa ne moremo trditi za države v razvoju. Prav tako sta prišla do ugotovitve, da obstaja velika razlika med državami v razvoju, ki so vstopile v WTO pred oziroma po Urugvajskem krogu pogajanj. Cilj WTO je bil, da se zmanjša razlika med državami v razvoju in razvitimi državami, zato so obveznosti in dolžnosti za vstop postajale vse strožje ter časovno hitreje uresničljive. Na koncu postopka pogajanj je gospodarstvo že bolj odprto kot pri članicah, ki so vstopile pred Urugvajskim krogom. Tretja razlika pa je med sektorji gospodarstva, kjer je bil WTO uspešen pri odpravljanju trgovinskih omejitev, ter med sektorji, kjer je bil manj uspešen, npr. kmetijstvo, tekstilna industrija. Razvite države so na teh sektorjih ohranile visoke ovire, npr. carine, kvote, dovoljenja. Zato na teh sektorjih učinek članstva v WTO ni viden.

5. Predstavitev držav v analizi

V svoji analizi sem uporabil podatke o zunanji trgovini Kitajske, Litve in Hrvaške ter na podlagi le teh poskušal dokazati pozitiven vpliv članstva v WTO na zunanjo trgovino. Za omenjene tri države sem se odločil, ker so med zadnjimi vstopile v WTO. Poleg tega pa je Hrvaška zanimiva za obravnavo kot naša soseda ter potencialna članica EU. Litva je članica EU. Kitajska pa je najhitreje razvijajoče se gospodarstvo v zadnjem desetletju ter ima vedno večji vpliv na trende, ki se v zadnjem času dogajajo v svetovni trgovini.

V tem poglavju bom predstavil določene ekonomske kazalce, njihovo članstvo v WTO, dosedanje delovanje na tujih trgih.

5.1. Kitajska

Kitajska je največji svetovni proizvajalec premoga, svinca, cinka, kositra, pšenice in riža. Ima pa tudi velike naravne zaloge hidro-električne energije. Nekoč velike zaloge nafte, ki so bile v začetku 80-ih let glavno gonilo zunanje trgovine, so v zadnjih letih izčrpane oziroma neizkoriščene, saj ni bilo večjih vlaganj v izgradnjo kapacitet. Enako velja za naravni plin.

Nekoč zaprto in plansko gospodarstvo v zadnjih petnajstih letih previdno uvaja tržne reforme, ki pa ne smejo ogroziti enopartijskega sistema. Poleg ZDA je Kitajska največja prejemnica tujih naložb v svetu. Kitajska je ena redkih držav, kjer je državni sektor skoraj tako pomemben kot zasebni, privatizacija pa je tema, o kateri se le previdno razpravlja. Prioritetne naloge so ohranjanje vzdržne in visoke gospodarske rasti, tujih in domačih naložb ter zunanjetrgovinske menjave, nizke inflacije, zmanjševanje brezposelnosti in prirastka prebivalstva. Hitra rast je bila zagotovljena predvsem z velikimi domačimi in tujimi naložbami. Največji delež BDP še vedno ustvari predelovalna industrija (visokih 41,8 odstotka), storitve ustvarijo 40,3 % BDP, kmetijstvo pa 12,5 % (Izvozno okno, 2007).

Kitajska je bila ena izmed 23 držav podpisnic, ki so leta 1948 podpisale Splošni sporazum o carinah in trgovini (v nadaljevanju GATT), vendar je zaradi revolucije leta 1949 odstopila od sporazuma. Za ponovno članstvo je zaprosila leta 1986, pogajanja pa so trajala kar 15 let, tako da je Kitajska postala polnopravna članica GATT/WTO leta 2001. Razlogi za vstop Kitajske v WTO so naslednji (Lemoine, 2001, str. 11):

- Kitajsko trgovino zaznamuje sektorska specializacija, zato naj bi nadaljnja liberalizacija trgovine še povečala konkurenčnost v delovno intenzivnih panogah. V kapitalno intenzivnih sektorjih pa bi se morala domača in tuja podjetja prilagoditi na močnejšo konkurenco na trgu.
- Domača podjetja bodo lažje prišla do dobrin, modernih tehnologij, na podlagi katerih bodo povečala konkurenčnost tako na domačem kot tudi na tujih trgih.
- Nadaljnja liberalizacija bo omogočala večjo vpletenost kitajskega gospodarstva v mednarodnih proizvodnih procesih, v smislu neposrednih tujih investicij, predvsem iz Hong Konga ter Taiwana. To bi kitajski industriji omogočilo, da se usmeri bolj na visokotehnološko industrijo, kot sta elektronska in električna, ter na proizvodnjo izdelkov z visoko dodano vrednostjo.

Proces pristopnih pogajanj za članstvo v WTO je večinoma vključeval bilateralna pogajanja med Kitajsko in ostalimi članicami WTO. Pogajanja so tekla predvsem glede trgovinske politike Kitajske, obveznosti in dolžnosti pri urejanju trgov dobrin kot tudi posebnih obveznosti pri urejanju storitvenega sektorja.

Pristopna pogajanja lahko potekajo več let, večinoma je vse odvisno od pripravljenosti pristopnih držav pri uresničevanju pogojev in načel WTO, kot so npr. načelo nediskriminacije, usmerjenost v tržno gospodarstvo.

Kitajska je morala uresničiti ogromno reform, dopolniti več kot 2300 zakonov in regulativ, 830 zakonov pa je bilo ukinjenih (Rijavec, 2003, str. 11) za pristop v GATT/WTO, kar pa je posledično prineslo tudi hitro rast gospodarstva in odpiranja tujim trgov. Kitajska je v obdobju 1992-1999 znižala povprečno carinsko stopnjo z 43 % na 17 %. Leta 2004 je bilo kitajsko gospodarstvo drugo največje na svetu, takoj za ZDA. Kitajska je postala industrializirana država, saj je industrijski output v letih 1978-2000 rasel po več kot 11 % letni stopnji, BDP pa je v povprečju dosegal 9,6 % letno rast (OECD/China industrial linkages, 2002, str. 6). Večina zunanje trgovine je usmerjena k državam z višjimi dohodki. Glavni partnerji so namreč ZDA in Evropska Unija ter Japonska, Hong Kong in Južna Koreja (WTO Trade Statistics, 2007). Najpomembnejši sektorji gospodarstva, ki prispevajo največ k izvozu, so delovno intenzivni. To so predvsem tekstilna industrija (proizvodnja oblek), industrija usnja in čevljev, proizvodnja igrač ter proizvodnja športnih rekvizitov. Prav tako pomemben delež na strani izvoza zavzemajo izdelki zabavne elektronike ter gospodinjskih aparatov. Na strani uvoza pa ima pomemben delež uvoz tekstilnih izdelkov, elektronskih komponent in v zadnjem obdobju uvoz računalniške ter telekomunikacijske opreme. Zaradi hitrega razvoja in rasti gospodarstva se je povečal uvoz goriv in raznih rud (WTO Trade Statistics, 2007).

5.2. Hrvaška

Hrvaška je bila ena izmed držav Socialistične zvezne republike Jugoslavije do leta 1991, ko je razglasila svojo neodvisnost. Zaradi vojne v začetku 90-ih let je bil padec gospodarske aktivnosti izrazitejši kot v ostalih tranzicijskih državah, začetna leta pa je zaznamovala tudi precejšnja makroekonomska nestabilnost. Po letu 1993 si je hrvaško gospodarstvo hitro opomoglo. Stopnja rasti BDP je bila relativno visoka, devizni tečaj trden, inflacija pa nizka. Danes je privatizacija že skoraj končana, bančni sektor saniran, primanjkljaj na tekočem računu pa se je močno zmanjšal.

Hrvaška svoje gospodarstvo čedalje bolj odpira. Leta 2001 je postala članica WTO, 1. januarja 2002 pa je stopil v veljavo stabilizacijsko asociacijski sporazum z EU. Marca 2003 je postala članica Srednjeevropskega sporazuma o prosti trgovini (ang. Central European Free Trade Agreement - CEFTA). Vlada je leta 2003 uradno zaprosila za članstvo v EU, junija 2004 pa je uradno postala kandidatka za vstop v EU. Pogajanja o članstvu se po izročitvi generala Anteja Gotovine Haaškemu sodišču decembra 2005 nadaljujejo.

Z vstopom v WTO so se povprečne carinske stopnje za industrijske proizvode znižale z 9,7 % na 6,5 % in se bodo v nadaljnjih 2-5 letih znižale na 5,34 %. Za kmetijske proizvode so se

znižale z 33,7 % na 25 % in se bodo v naslednjih letih spustile do 16,4 %, za ribe in ribje izdelke pa se bodo znižale z 32,1 % na 15,5 %.

Največja trgovinska partnerica hrvaškega gospodarstva je Evropska Unija. Za večino proizvodov je Hrvaška deležna statusa MFN s strani EU že več kot desetletje.

Sklenila je ogromno bilateralnih sporazumov, kjer je določeno, da se bosta državi držali načela MFN na področju davkov, dajatev, distribucije, obravnave blaga, načela nacionalne obravnave ter pogojev poslovanja.

V času pristopnih pogajanj je Hrvaška sprejela večino predlaganih carinskih stopenj za les, igrače, jeklo, papir, medicinske in znanstvene pripomočke ter gradbeni material in tekstil, ki so bile od 12 %-14 %, kot tudi za izdelke kemične industrije (6,5 %).

Na področju storitev je Hrvaška odprla trge predvsem na področju avdio-video storitev, telekomunikacijskih storitev in kinematografije (Ministrstvo za zunanje zadeve Hrvaške, 2007).

Hrvaška je sklenila prostotrgovinske sporazume z državami jugovzhodne Evrope. Z vključevanjem v svetovne in evropske integracijske tokove, prilagajanjem zakonodaje evropski, uspešno privatizacijo, izvajanjem strukturnih reform, stabilnim političnim in gospodarskim okoljem ter urejanjem razmer v regiji je postala tudi privlačna država za tuje naložbe (Izvozno okno, 2007).

Izvoz blaga in storitev je v letu 2006 beležil hitrejšo rast od uvoza. Izvoz se je realno povečal za 7 %, uvoz pa za 5,7 %. Tako na izvozni kot na uvozni strani se je zaradi visokih cen nafte močno povečal izvoz oziroma uvoz nafte in naftnih derivatov. Izvoz industrijskih izdelkov je bil v obdobju januar-september 2006 višji za 11 %, najhitreje pa je naraščal izvoz hrane, naftnih derivatov, kemičnih izdelkov in pohištva. Izvoz ladij je bil višji za 11 %. Lažji dostop na trge EU je omogočil hitro rast izvoza kmetijskih izdelkov in rib. Predvsem zaradi izvoza zemeljskega plina iz Jadranskega morja italijanskemu Agipu se je izvoz primarnega sektorja povečal za 85 % merjeno v kunah. V uvozu je najhitreje naraščal uvoz rudnin in mineralov (nafte), hrane, tekstila, kovin in kovinskih izdelkov, strojev in opreme, avtomobilov in drugih transportnih sredstev ter pohištva.

Hrvaška več kot 60 % celotne zunanjetrgovinske menjave opravi z državami EU, še posebej hitro pa narašča trgovina z novimi državami članicami EU. Kljub temu, da je bila višja, je bila rast izvoza še vseeno prenizka, da bi izboljšala stanje v zunanjetrgovinski bilanci, katere primanjkljaj se je povečal in v letu 2006 predstavljal 26 % BDP. Povečanje je bilo višje od povečanja presežka v storitveni bilanci, zato se je primanjkljaj tekočega računa povečal na 8,1 % BDP. V letu 2007 bo zaradi višje produktivnosti hitro naraščal izvoz, visoko domače povpraševanje pa bo spodbujalo tudi rast uvoza, zato bo primanjkljaj tekočega računa ostal visok (Izvozno okno, 2007).

5.3. Litva

V Litvi je do leta 1991 industrija predstavljala 44 % BDP-ja, po osamosvojitvi pa je doživela najhujši padec med baltskimi državami, saj se je leta 1992 proizvodnja zmanjšala za kar 51,6%. Leta 1998 je sledilo povečanje deleža storitev v BDP-ju, kar kaže na tipično transformacijo v tržno orientirano ekonomijo, ki temelji na storitvah. Energetski sektor je bil v zadnjih letih v fazi privatizacije in strukturnih sprememb in Litva je po zadnjih podatkih največja proizvajalka elektrike v baltski regiji. Privatizirana je tudi večina gradbene industrije, ki je sredi devetdesetih let doživela okrevanje.

Med leti 1991-93 je bila inflacija trištevilkna in je odražala skupne učinke cenovne liberalizacije in rasti plač, ki naj bi dejansko kompenzirala visoko inflacijo. Leta 1998 pa je inflacija padla že peto leto zapored, kar bi lahko ugodno vplivalo na povečanje investicij v stanovanjski sektor, vendar pa na posojila vplivajo še mnogi drugi dejavniki (Jurgaityte, 2000, str. 97). Letna stopnja rasti BDP-ja je v zadnjih letih zelo naraščala, in sicer od -1,8 % iz leta 1999 do 6,8 % v letu 2002. Med leti 2004-2006 pa je bila rast BDP vedno višja kot 7 %, kar kaže na izjemen razvoj gospodarstva, ko je Litva postala članica Evropske Unije.

Strm je bil tudi padec inflacije, ki je padla z 13,1 % v letu 1993 na -1.0 % v letu 2001. Med letoma 2001-2002 je padla tudi brezposelnost, vendar pa še vedno ostaja visoka glede na ostale evropske države. Največja brezposelnost je med mladimi, saj je bilo leta 2002 med moškimi, starimi med 15-19 let, nezaposlenih kar 41,8 %, med ženskami v isti starostni skupini pa 38,4 % (Norris, Shiels, 2004, str. 57).

Litva je leta 1994 začela pogajanja za vstop v WTO, kar jim je maja leta 2001 tudi uspelo uresničiti. Glavni trgovinski partner Litve je trg Evropske Unije (EU), katere članica je postala leta 2004. Poleg EU se kot glavni trgovinski partnerji pojavljajo tudi Rusija, ZDA, Belorusija in Švica (WTO Trade Statistic, 2007).

Največji delež v uvozu predstavlja naravni plin, nafta, kemični izdelki ter lahki industrijski proizvodi, medtem ko Litva izvažata predvsem elektronske naprave, mineralne izdelke in goriva, težko mehanizacijo ter prevozna sredstva (npr. letala, plovila,) ter z njimi povezana oprema (Statistični urad Litve, 2007).

6. Analiza zunanje trgovine preučevanih držav

V tem poglavju se bom osredotočil na analizo zunanje trgovine Hrvaške, Litve ter Kitajske. Osredotočil se bom na obdobje desetih let, in sicer na obdobje pet let pred vstopom v WTO ter na obdobje pet let po vstopu. V tem poglavju bom poskušal pokazati, kako se je gibala zunanja trgovina, kakšna je bila njena rast skozi obe obdobji ter če so res nastale bistvene razlike glede obsega, stabilnosti in rasti trgovine po vstopu v WTO.

6.1. Analiza zunanje trgovine Hrvaške

Pri uvozu kot tudi pri izvozu je v letih 1995-2000 (glej Tabela 2) opaziti precejšnja nihanja rasti. V letih 1995-1997 pa je bila rast uvoza relativno visoka, medtem ko je izvoz v tem obdobju beležil negativno rast. Močno povečanje uvoza v tem obdobju je bilo namenjeno predvsem rekonstrukciji gospodarstva in zasebni porabi. V letih 1998-1999 se je uvoz zmanjšal, saj je hrvaško gospodarstvo zašlo v recesijo. Hrvaška v tem obdobju namreč ni bila članica EU, ni bila vključena v CEFTA niti ni bila članica WTO. V takih razmerah so se hrvaški izvozniki srečevali z visokimi carinami in necarinskimi ovirami, poleg tega pa za hrvaške izvoznike ni veljalo pravilo države izvoznice pri obračunavanju davka na dodano vrednost, kar je otežilo iskanje novih partnerjev in povzročilo tudi izgubo obstoječih. Niti zelo učinkovita politika deviznega tečaja ni mogla nadomestiti izgube konkurenčnosti, ki je bila posledica trgovinske osamitve Hrvaške. Poleg naštetega so rast hrvaškega izvoza zavirali še drugi dejavniki, kot so padajoče povprečne izvozne cene v obdobju od leta 1995 do leta 2000, hitra rast hrvaških plač ter prepočasno prestrukturiranje industrije.

Položaj Hrvaške se je izboljšal v letu 2000, ko se je s političnimi spremembami v državi končala trgovinska osama. Hrvaška je postala članica WTO, EU pa je umaknila trgovinske ovire za hrvaški izvoz. Po letu 2000 je bil dosežen velik napredek na področju liberalizacije zunanje trgovine.

Tabela 2 : Zunanja trgovina Hrvaške 1995-2004 v mil. \$

Leto	Deflator	Def. uvoz	% rasti uvoza	Def. izvoz	% rasti izvoza	Def. zun. trg.	% rasti def. zun. trg.
	2000=1	(Im-Def.)		(Ex-Def.)		(Im-def+Ex-def)	
1995	0,76	9641,53	34,60	5924,47	1,52	15566,00	19,75
1996	0,79	9845,91	2,12	5873,64	-0,86	15719,56	0,99
1997	0,85	10724,49	8,92	4691,15	-20,13	15415,64	-1,93
1998	0,92	8995,23	-16,12	4910,15	4,67	13905,38	-9,80
1999	0,95	8167,32	-9,20	4505,74	-8,24	12673,06	-8,86
2000	1,00	7886,00	-3,44	4431,00	-1,66	12317,00	-2,81
2001	1,04	8797,06	11,55	4486,53	1,25	13283,59	7,85
2002	1,07	10017,82	13,88	4580,99	2,11	14598,80	9,90
2003	1,10	12862,11	28,39	5600,53	22,26	18462,64	26,47
2004	1,14	14544,27	13,08	7034,98	25,61	21579,25	16,88

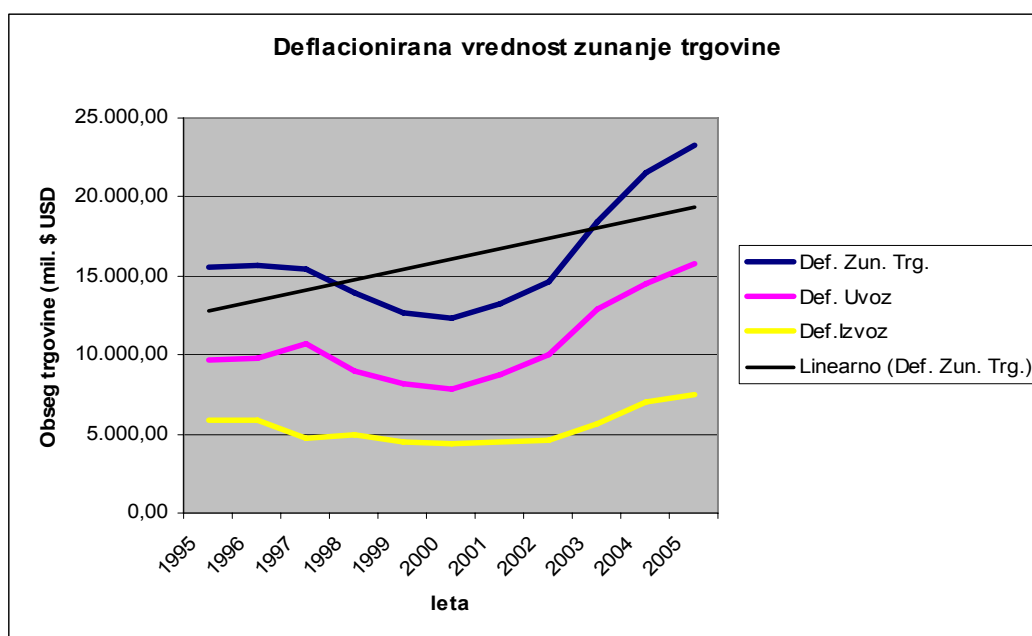
Vir: World Economic Outlook, 2007

V letu 2001 so bili sklenjeni številni prostotrgovinski sporazumi, z EU pa je bil podpisan sporazum o stabilizaciji in pridruženju. Od 1. januarja 2002 dalje tako Hrvaška približno 78% zunanjetrgovinske menjave opravi po načelu proste trgovine, kar pomeni, da večino industrijskih proizvodov izvozi in uvozi po ničelni carinski stopnji, s kmetijskimi in živilskimi proizvodi pa se trguje na osnovi posebnih pogodb (Žlogar, 2002, str. 14).

Kljub izboljšanju položaja Hrvaške v dostopu do mednarodnih trgov pa učinki liberalizacije zunanje trgovine še niso opazni. Tudi v letu 2001 je bila rast izvoza nizka. Poleg nižjega povpraševanja v državah članicah EU in precenjene kune je glavni vzrok za še vedno nizek izvoz predvsem že omenjeno prepočasno prestrukturiranje industrije in pomanjkanje tujih neposrednih naložb v predelovalno industrijo.

V letih od 2001-2004 pa se je začela pozitivna rast tako na strani uvoza kot tudi izvoza. Uvoz je v tem obdobju beležil relativno visoke rasti, saj so se gibale od približno 11 % letno vse do nekaj manj kot 29 % letno. Na strani izvoza pa so se začele bistvene spremembe šele v letih 2003-2004, ko je bila rast uvoza 22 % oziroma 25 %. Rast izvoza so spodbujali učinki liberalizacije zunanje trgovine ter s tem višja raven tujih neposrednih naložb, predvsem tako imenovanih 'greenfield' naložb, ki jih do sedaj praktično ni bilo (prva je bila zabeležena šele jeseni leta 2001). Za majhno gospodarstvo kot je hrvaško, s prevelikimi ponudbenimi kapacitetami glede na absorpcijsko moč domačega trga, ostaja torej izvoz zelo pomemben spodbujevalec gospodarske rasti, po tej poti pa se lahko zmanjša zaostanek za razvitimi državami.

Slika 5: Gibanje zunanje trgovine Hrvaške (mil. \$) od 1995-2005

Vir: World Economic Outlook, 2007

Če se osredotočimo na skupno zunanjo trgovino kot seštevek uvoza in izvoza (glej Slika 5) je vse do leta 2001 beležila negativno rast oziroma je stagnirala. Šele po začetku liberalizacije hrvaške trgovine, ki se je začela z vstopom v WTO, so se začele pojavljati pozitivne rasti. Letna rast se je leta 2001 gibala okrog 8 %, nato pa se je v letih 2003-2004 bistveno povečala, saj je beležila 26,5 % oziroma približno 17 % rast leta 2004. Razlog za takšno povečanje lahko pripišemo tudi članstvu v CEFTA, kajti leta 2003 je Hrvaška postala enakopravna članica. Opazimo lahko, da je vse do leta 2000, ko je Hrvaška postala članica

WTO, zunanja trgovina zelo nihala. Rast je bila minimalna, saj se je zunanja trgovina povečala le za približno 1 % na leto, nato pa je vse do leta 2000 beležila celo negativno rast. Ta trend se je po letu 2000 močno obrnil. Rasti trgovine so bile relativno visoke, saj je v povprečju dosegala več kot 15 % letno rast.

6.2. Analiza zunanje trgovine Kitajske

Od leta 1979 sta se izvoz in uvoz v povprečju povečevala za 15 % letno, kar je dosti hitreje kot povečevanje svetovnega uvoza in izvoza, ki je v istem obdobju rasel povprečno 7 % letno. V (glej Tabela 3) letih 1996-1998 je bila rast uvoza razmeroma nizka, saj je dosegala približno 1 % rast, medtem ko je bila rast v letu 1996 celo negativna. V tem letu je izvoz prav tako beležil negativno rast, vendar je v nadaljnjih dveh letih beležil pozitivno rast, posebej v letu 1997, ko je bila rast kar 20 %. Nato pa se je v letih 1999-2000 začela nadpovprečna rast tako na strani uvoza kot izvoza, saj se je rast uvoza gibala med 20 % in skoraj 35 % leta 2000, izvoz pa je rasel s skoraj 9 % letno oziroma nekaj več kot 26 % leta 2000. Ta trend se je nekoliko umiril leta 2001, ko je bila rast uvoza in izvoza okrog 6 % letno. V letih 2002, ko so se začeli kazati učinki liberalizacije zunanje trgovine z vstopom v WTO v prejšnjem letu, pa so se rasti uvoza in izvoza po posameznih letih povzpele tudi čez 30 % letno.

Leta 2004 je Kitajska prehitela Japonsko in tako postala za ZDA in Nemčijo tretja največja trgovinska sila. Leta 2004 sta se tako uvoz kot izvoz povečala za več kot dvakrat glede na leto 2001 (Morrison, 2005, str. 7).

Tabela 3: Zunanja trgovina Kitajske 1996-2005 (100 mil. \$)

Leto	Deflator	Defl. Uvoz	% rasti uvoza	Def. Izvoz	% rasti izvoza	Def. Zun. Trg.	% rasti def. zun. Trg.
	2000=1	(Im-Def.)		(Ex-Def.)		(Im-def+Ex-def)	
1996	1,03	1.347,89	-0,77	1.466,53	-4,15	2.814,41	-2,56
1997	1,04	1.371,05	1,72	1.760,30	20,03	3.131,35	11,26
1998	1,01	1.383,98	0,94	1.813,96	3,05	3.197,94	2,13
1999	0,99	1.672,54	20,85	1.967,58	8,47	3.640,11	13,83
2000	1,00	2.250,90	34,58	2.492,00	26,65	4.742,90	30,30
2001	1,01	2.407,00	6,93	2.629,86	5,53	5.036,86	6,20
2002	1,01	2.923,28	21,45	3.224,65	22,62	6.147,92	22,06
2003	1,03	4.007,65	37,09	4.254,95	31,95	8.262,61	34,40
2004	1,10	5.124,87	27,88	5.417,90	27,33	10.542,76	27,60
2005	1,13	5.852,54	14,20	6.755,80	24,69	12.608,35	19,59

Vir: World Economic Outlook, 2007

V letih 1996-1999 je opazno veliko nihanje predvsem na izvozni strani. V tem času je bila rast izvoza razmeroma nizka, saj so proizvodi z najvišjim deležem v izvozu beležili relativno nizko rast, nekateri celo negativno. V letih 1996-1998 so gumijasti in metalurški proizvodi beležili negativno rast, upočasnila pa se je tudi rast izvoza mehanske in transportne opreme.

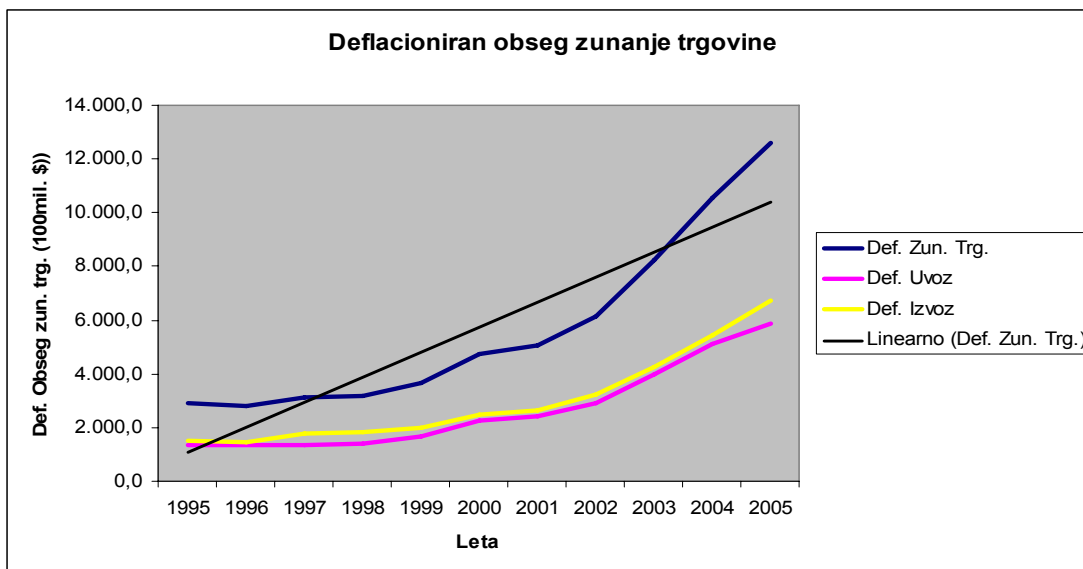
Kitajski je uspelo pridobiti tudi status MFN v času, ko še ni bila članica WTO. Ta status so ji podelile ZDA prvič že leta 1980. Sprejet je bil zakon, ki je določal, da status vsako leto velja od 3. julija do 2. julija naslednjega leta. Ameriški kongres je tako moral vsako leto podaljševati status, če so ugotovili, da je tako ugodno za ZDA (105th Congress Report, 1997). Status so jim podaljševali vsako leto, vse do vstopa Kitajske v WTO, ko je bil ta zakon ukinjen. ZDA je od tega leta dalje priznaval Kitajsko kot polnopravno članico WTO ter stalen status MFN (WTO Trade Policy Reviews, 2001).

EU je prav tako dodelila Kitajski status MFN že pred njenim vstopom v WTO, kar pomeni, da je tudi druga največja trgovinska partnerica poleg ZDA obravnavala Kitajsko kot MFN članico (WTO Trade Policy Reviews, 2000).

V letu 1998 je Kitajska naredila velik napredek pri ekonomskih odnosih z ZDA, Japonsko in Rusijo kot tudi z Evropsko Unijo. V tem času je Kitajska predstavila Svetovni trgovinski organizaciji načrt znižanja povprečnih carinskih stopenj na 10,8 %. To je bil znak, da si Kitajska ogromno prizadeva za pridobitev članstva.

V zadnjih letih je Kitajska znižala povprečne uvozne carine od 42,2 % v letu 1992 na 17 % v letu 2000.

Slika 6: Gibanje zunanje trgovine Kitajske 1995-2005 (100 mil. \$)

Vir: World Economic Outlook, 2007

Ti sporazumi bi lahko pojasnili, kako je Kitajski uspevalo dosegati takšno rast na področju zunanje trgovine v zadnjih 25 letih. Lahko je razumeti, da je tudi v preteklosti beležila ugodne trende na področju uvoza in izvoza kot tudi celotne zunanje trgovine.

6.3. Analiza zunanje trgovine Litve

Litva je beležila pri uvozu kot tudi pri izvozu pozitivne letne rasti v letih 1996-1997 (glej Tabela 4), in sicer okrog 20 % letno, nato pa se je v letu 1997 rast občutno zmanjšala, sploh na strani izvoza, ki je v tem letu zabeležil le 1 % rast, uvoz pa nekoliko višjo, in sicer nekaj več kot 8 %. V nadaljevanju se je zunanja trgovina znašla v recesiji, saj je v letih 1998-1999 tako uvoz kot tudi izvoz beležil negativne letne rasti.

Ko se je Litva bližala dogovoru za vstop v WTO, se je leta 2000 uvoz in izvoz bistveno okrepil, saj je beležil 11,7 % oziroma kar 25% rast v primerjavi s preteklim letom. Od leta 2001, ko je Litva postala polnopravna članica v WTO, sta uvoz in tudi izvoz beležila nadpovprečno letno rast. Rast uvoza je bila v letu 2001 16,5 %, medtem ko je izvoz beležil še nekoliko višjo rast, in sicer 20,4 %. Podobno gibanje uvoza in izvoza je bilo tudi v naslednjih letih vse do leta 2005, saj je bila letna rast uvoza in izvoza vedno višja kot 20 % letno v primerjavi s preteklim letom, izvoz pa je beležil še nekoliko boljše rezultate, saj je bila letna rast v istem obdobju v povprečju še za 2 odstotni točki večja kot rast uvoza.

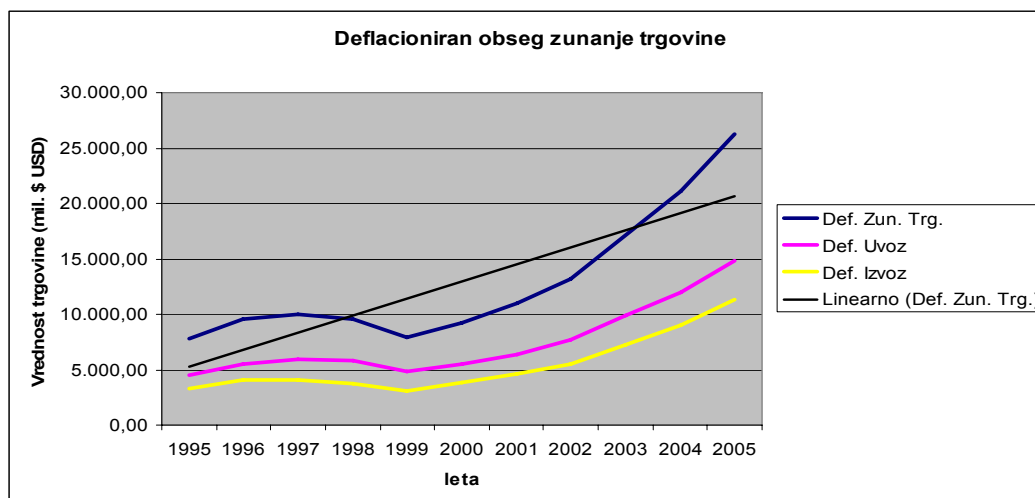
Tabela 4: Zunanja trgovina Litve v letih 1995-2005 (mil. \$)

Leto	Deflator	Def. Uvoz	% rasti	Def- Izvoz	% rasti	Def-zu. Trg.	% rasti
	2000=1	Im-Def.	uvoza	(Ex-Def.)	izvoza	(Im-def.+Ex-def.)	zun. trg.
1996	0,83	5.480,82	21,61	4.035,41	20,74	9.516,24	21,24
1997	0,95	5.953,55	8,63	4.074,77	0,98	10.028,32	5,38
1998	1,00	5.818,35	-2,27	3.726,42	-8,55	9.544,77	-4,82
1999	0,99	4.884,55	-16,05	3.034,84	-18,56	7.919,39	-17,03
2000	1,00	5.456,60	11,71	3.809,40	25,52	9.266,00	17,00
2001	1,00	6.359,70	16,55	4.587,55	20,43	10.947,25	18,14
2002	1,00	7.709,40	21,22	5.475,60	19,36	13.185,00	20,44
2003	0,99	9.902,83	28,45	7.234,75	32,13	17.137,58	29,98
2004	1,03	12.026,21	21,44	9.031,07	24,83	21.057,28	22,87
2005	1,04	14.858,65	23,55	11.358,65	25,77	26.217,31	24,50

Vir: World Economic Outlook, 2007

Na Sliki 6 lahko spremljamo, kako se je gibala zunanja trgovina v letih 1994-2005. Opazimo lahko, da so se spremembe pri gibanju zunanje trgovine začele že pred letom 2001, ko je Litva vstopila v WTO. Pred letom 1999 je bilo gibanje zunanje trgovine zelo nestabilno, saj je beležila tako pozitivno kot tudi negativno letno rast. Po letu 1999 pa je opazna vidna sprememba, saj je od tega leta zunanja trgovina že dosegala pozitivno letno rast. Po vstopu v WTO leta 2001 pa se je bistveno nihanje na področju rasti zunanje trgovine ustavilo, saj je vsako leto beležila več kot 20 % letno rast.

Slika 7: Gibanje zunanje trgovine Litve v letih 1994-2005 (mil. \$)

Vir: World Economic Outlook, 2007

Izvoz je v letu 1999 beležil največji padec rasti. To lahko pripišemo zniževanju izvoza izdelkov, ki imajo največji delež v izvozu. Ti proizvodi so živali in živalski proizvodi, mineralni proizvodi, letala, vozila in druga transportna sredstva. Izvoz omenjenih skupin izdelkov se je v letu 1999 primerjavi z 1998 znižal tudi za 45 %. Tak padec izvoza lahko pripišemo uvedbi evra v državah Evropske Unije. To je lahko možen razlog za takšno gibanje izvoza v tem letu. Po letu 2000 pa se je izvoz neprestano povečeval na vseh sektorjih, ki imajo največji delež v izvozu (Statistični urad Litve, 2007).

Uvoz je v letih 1996-1999 prav tako beležil velika nihanja v rasti. Nihanja so povzročala zmanjševanje uvoza mineralnih proizvodov v letih 1997-1999. Ta skupina ima največji delež v uvozu in sicer skoraj 20 %. Velik padec uvoza so beležili tudi električni izdelki in nadomestni deli ter panoga transportnih vozil (letala, plovila in oprema) (Statistični urad Litve, 2007).

Litva je že pred vstopom v WTO sklenila določene sporazume, ki pospešujejo mednarodno trgovino.

ZDA je podelila Litvi status MFN že leta 1991, kar je v tistem času pomenilo, da je imela Litva povprečno carinsko stopnjo 3 % namesto 70 %, ki bi jo imela, če ne bi dobila MFN statusa (Abrahamson, 1991).

Leta 1995 je Litva prišla do pomembnega sporazuma z Rusijo, ki je druga največja trgovinska partnerica, tako da sta si državi podelili status MFN. To je pomenilo ukinitvev sankcij do Litve, ki jih je izvajala Rusija, ko je vzdrževala carinske stopnje, ki so bile dvakrat večje, kot jih imajo članice z MFN statusom. Prav tako ima od leta 1998 sklenjene trgovinske sporazume z Kazahstanom, Ukrajino. Ko so članice Srednjeevropskega sporazuma o prosti trgovini

(Central European Free Trade Association -CEFTA) postale glavne trgovinske partnerice, je Litva z njimi sklenila trgovinske sporazume, ki so še bolj pospešili trgovino.

Leta 1995 (1. januar) je sklenila sporazum z Estonijo, Latvijo, Belgijo, Nizozemsko in Luksemburgom glede mednarodnega cestnega prometa, leta 2000 (19. januar) pa sporazum glede ladijskega prometa z Latvijo in Estonijo (Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Litve, 2007).

6.4. Statistična metoda obdelave podatkov

6.4.1. Predstavitev statistične metode

Odločil sem se, da za obdelavo podatkov uporabim multiplo linearno regresijo. Regresijska analiza je statistična metoda, s katero ocenjujemo parametre in statistični pomen regresijskega modela na nekem vzorcu. Namen regresijske analize je določiti, oceniti matematično specifikacijo funkcijske odvisnosti med odvisno in eno ali več neodvisnimi spremenljivkami, pri tem nobena neodvisna spremenljivka ne sme biti linearna funkcija ostalih neodvisnih spremenljivk. V okviru regresijske analize je namen dobiti ocene parametrov funkcije, ki jo ocenjujemo in je ponazorjena s t.i. regresijsko premico. Za ta namen bomo izmed možnih cenilk uporabljali metodo navadnih najmanjših kvadratov, ki minimizira vsoto kvadriranih razlik med dejanskimi in ocenjenimi korelacijami med spremenljivkami.

Za odvisno spremenljivko sem izbral zunanjo trgovino treh preučevanih držav (ZUN_TRG), ki je vsota deflacioniranega blagovnega uvoza in izvoza. Za neodvisne spremenljivke, ki bi najbolj pojasnjevale odvisno spremenljivko, pa sem izbral deflacionirani bruto domači proizvod (BDP) treh preučevanih držav, deflacionirani BDP petih njihovih najpomembnejših izvoznih partnerjev (BDP_1, BDP_2, BDP_3, BDP_4, BDP_5), rast deviznega tečaja treh preučevanih držav na podlagi dolarja (TEČ_RAST), časovni trend (TREND) ter najpomembnejše indikator spremenljivke (dummy oziroma neprava spremenljivka), ki zavzame vrednost 0, ko država ni članica WTO, in 1, ko je članica WTO (DUMMY_WT). Dodal sem neprave spremenljivke še za eno leto pred vstopom (DUM_WT_1), ki je enak 1 že eno leto pred vstopom in od tam naprej, ter še spremenljivke, ki se začnejo dve leti pred vstopom (DUM_WT_2), tri leta pred vstopom (DUM_WT_3) ter štiri leta pred vstopom (DUM_WT_4) v WTO.

Podatke, ki so prikazani v Tabelah 5 in 6, ter podatki o BDP petih največjih izvoznih partneric preučevanih držav, ki so prikazani v Prilogi 1, sem nato analiziral s statističnim programskim paketom SPSS (ang. Statistical Package for the Social Sciences), verzija 11.

Tabela 5: Glavni izvozni partnerji, 2005

Država	Litva	Hrvaška	Kitajska
Glavni izvozni trgi (%)			
1.	Evropska Unija-25 (66,8)	Evropska Unija-25 (62,0)	ZDA(21,4)
2.	Rusija (9,3)	Bosna in Hercegovina (14,3)	Evropska Unija-25 (18,8)
3.	ZDA(4,7)	Srbija in Črna Gora(4,5)	Hong Kong (16,3)
4.	Švica (4,5)	ZDA(3,5)	Japonska (11,0)
5.	Belorusija (3,1)	Liberija (2,4)	Republika Koreja (4,6)

Vir: WTO, 2007

Tabela 6: Gibanje tečaja lokalne valute v primerjavi z dolarjem (Enota: državna valuta/ameriški dolar)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Kitajska	5,51	5,76	8,62	8,35	8,31	8,29	8,28
rast tečaja (%)	/	4,54	49,65	-3,13	-0,48	-0,24	-0,12
Hrvaška	/	3,58	6,00	5,23	5,43	6,10	6,36
rast tečaja (%)	/	/	67,60	-12,83	3,82	12,34	4,26
Litva	1,77	4,34	3,98	4,00	4,00	4,00	4,00
rast tečaja (%)	/	145,20	-8,29	0,50	0,00	0,00	0,00
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Kitajska	8,28	8,28	8,28	8,28	8,28	8,28	8,19
rast tečaja (%)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-1,09
Hrvaška	7,11	8,28	8,34	7,87	6,70	6,04	5,95
rast tečaja (%)	11,79	16,46	0,72	-5,64	-14,87	-9,85	-1,49
Litva	4,00	4,00	4,00	3,68	3,06	2,78	2,77
rast tečaja (%)	0,00	0,00	0,00	-8,00	-16,85	-9,15	-0,36

Vir: Svetovna banka, 2007

6.4.2. Razlaga rezultatov

V Tabeli 7 lahko iz rezultatov razberemo, da deterministični koeficient »R square« kaže, da z vključenimi pojasnjevalnimi spremenljivkami pojasnimo okoli 99 % variance odvisne spremenljivke. Ta podatek nam pove, ali so izbrane neodvisne spremenljivke primerne za pojasnjevanje neodvisne oziroma kako dobro regresijska premica razloži vrednosti odvisne spremenljivke. Model je ustrezen, saj je pojasnjenih večino vplivov na odvisno spremenljivko.

Tabela 7: Izpis rezultatov multiple regresije s programskim paketom SPSS, verzija 11

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,999 ^a	,999	,997	17,00144

a. Predictors: (Constant), DUM_WT_4, BDP_2, BDP_4, BDP_1, DUMMY_WT, TEČ_RAST, DUM_WT_2, DUM_WT_3, DUM_WT_1, BDP_5, TREND, BDP, BDP_3

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3336221	13	256632,385	887,851	,000 ^a
	Residual	4624,781	16	289,049		
	Total	3340846	29			

a. Predictors: (Constant), DUM_WT_4, BDP_2, BDP_4, BDP_1, DUMMY_WT, TEČ_RAST, DUM_WT_2, DUM_WT_3, DUM_WT_1, BDP_5, TREND, BDP, BDP_3

b. Dependent Variable: ZUN_TRG

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-1462,868	210,715		-6,942	,000
	BDP	1,403	,048	2,709	29,261	,000
	BDP_1	-3,34E-02	,008	-,102	-4,183	,001
	BDP_2	-1,78E-02	,006	-,248	-2,776	,013
	BDP_3	,221	,020	2,946	10,922	,000
	BDP_4	,226	,020	2,568	11,028	,000
	BDP_5	-1,17E-02	,060	-,008	-,194	,848
	TEČ_RAST	-,437	,903	-,009	-,484	,635
	TREND	-23,762	13,886	-,205	-1,711	,106
	DUMMY_WT	-89,924	22,291	-,135	-4,034	,001
	DUM_WT_1	-62,144	17,407	-,091	-3,570	,003
	DUM_WT_2	-51,207	15,360	-,070	-3,334	,004
	DUM_WT_3	-78,004	19,068	-,093	-4,091	,001
	DUM_WT_4	-57,566	19,485	-,052	-2,954	,009

a. Dependent Variable: ZUN_TRG

Vir: Lastni izračuni

V tabeli »Coefficients« najdemo vrednosti ocenjenih koeficientov oziroma ocene parametrov regresijske funkcije ter stopnje značilnosti. Rezultati kažejo, da ima spremenljivka BDP, ki predstavlja BDP preučevanih držav statistično značilen vpliv na zunanjo trgovino, saj je stopnja značilnosti manjša od 0,05, in sicer 0,000. Regresijski koeficient, ki ga najdemo v stolpcu »B« nam pove, da omenjena spremenljivka pozitivno vpliva na zunanjo trgovino. Regresijski koeficient znaša 1,403 kar pomeni, da se zunanja trgovina poveča za 1,403 enote, če se spremenljivka BDP poveča za eno enoto ob pogoju, da ostale spremenljivke ostanejo nespremenjene.

Prav tako imata statistično značilen vpliv na zunanjo trgovino spremenljivki BDP_1 in BDP_2, ki predstavljata BDP prve in druge največje izvozne partnerice preučevanih držav. Ocenjena regresijska koeficienta sta pri obeh negativna, kar pomeni, da negativno vplivata na zunanjo trgovino. Prvi regresijski koeficient je -0,033 kar pomeni, da se zunanja trgovina zmanjša za 0,033 enote, če se spremenljivka BDP_1 poveča za eno enoto ob pogoju, da so ostale spremenljivke nespremenjene. Regresijski koeficient pri spremenljivki BDP_2 je -0,018, kar pomeni, da se trgovina zmanjša za 0,018 enot, če se spremenljivka BDP_2 poveča za eno enoto ob pogoju, da so ostale spremenljivke nespremenjene.

Spremenljivki BDP_3 in BDP_4 imata prav tako statistično značilen vpliv na zunanjo trgovino, saj je stopnja značilnosti pri obeh 0,000. Pri obeh spremenljivkah je regresijski koeficient pozitiven, kar pomeni, da imata pozitiven vpliv na zunanjo trgovino. Pri BDP_3 znaša 0,221, pri BDP_4 pa 0,226. To pomeni, da se zunanja trgovina poveča za 0,221 enote oziroma 0,226 enote, če se spremenljivka BDP_3 oziroma BDP_4 povečata za eno enoto ob pogoju, da so ostale spremenljivke nespremenjene.

Iz tega lahko sklepamo, da je gospodarsko stanje v partnerskih državah zelo pomembno za zunanjo trgovino preučevanih držav. Kljub vsemu pa ima še vedno največji vpliv domače gospodarstvo, ki največ pripomore k večji zunanji trgovini.

Spremenljivke BDP_5, TREND in TEČ_RAST imajo statistično neznačilen vpliv na zunanjo trgovino, zato jih v nadaljnji analizi ne interpretiram, ker nimajo vpliva na zunanjo trgovino.

Na podlagi nepravih spremenljivk, ki določajo čas vstopa preučevanih držav v Svetovno trgovinsko organizacijo (WTO), rezultati multiple linearne regresije kažejo, da se statistično značilne spremembe v zunanji trgovini kažejo že štiri leta pred vstopom v WTO, saj so stopnje značilnosti vseh nepravih spremenljivk manjše od 0,05. Pri vseh nepravih spremenljivkah je ocenjeni regresijski koeficient negativen. Neprave spremenljivke so oblikovane tako, da sežejo v čas štiri leta pred dejanskim vstopom v WTO.

Če bi države v tem času bile članice WTO, bi to pomenilo, da ima članstvo v WTO dejansko negativen vpliv na zunanjo trgovino. Ker pa v tem času niso bile članice, je razumljivo, da rezultat kaže negativen vpliv članstva na zunanjo trgovino. Pred dejanskim vstopom v WTO je bila zunanja trgovina preučevanih držav zelo razgibana, saj je beležila vzpone in padce. S tem ko so ocenjeni regresijski koeficienti negativni, dejansko pokažemo pozitiven vpliv članstva na zunanjo trgovino.

V Tabeli 8 je prikazana različica regresije, kjer sem skupno uporabil neprave spremenljivke, ki določajo članstvo pred dejanskim vstopom v WTO (DUM_WT_1, DUM_WT_2 in DUM_WT_3), ter neprave spremenljivke, ki kažejo članstvo šele leto oziroma dve ali tri leta po vstopu v WTO (DUM_WT1, DUM_WT2 in DUM_WT3). Spremenljivka DUMMY_WT je oblikovana na enak način kot v prejšnji metodi, saj zavzame vrednost 0, ko država ni članica, ter vrednost 1, ko postane članica. Spremenljivka DUM_WT1 zavzame vrednost 1, ki ponazarja

članstvo šele eno leto po vstopu, DUM_WT2 ter DUM_WT3 pa zavzameta 1 šele dve oziroma tri leta po vstopu.

Tabela 8: Izpis rezultatov multiple regresije s programskim paketom SPSS, verzija 11

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	1,000 ^a	,999	,998	13,15631

a. Predictors: (Constant), DUM_WT3, BDP_3, DUM_WT_3, BDP_2, TEČ_RAST, DUMMY_WT, BDP_1, DUM_WT_2, DUM_WT2, DUM_WT_1, DUM_WT1, BDP_5, BDP, TREND, BDP_4

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3338423	15	222561,503	1285,825	,000 ^a
	Residual	2423,239	14	173,089		
	Total	3340846	29			

a. Predictors: (Constant), DUM_WT3, BDP_3, DUM_WT_3, BDP_2, TEČ_RAST, DUMMY_WT, BDP_1, DUM_WT_2, DUM_WT2, DUM_WT_1, DUM_WT1, BDP_5, BDP, TREND, BDP_4

b. Dependent Variable: ZUN_TRG

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-1535,185	184,325		-8,329	,000
	BDP	1,395	,037	2,694	37,652	,000
	BDP_1	-2,55E-02	,007	-,078	-3,504	,004
	BDP_2	-1,48E-02	,006	-,207	-2,600	,021
	BDP_3	,227	,017	3,022	13,712	,000
	BDP_4	,231	,017	2,624	13,618	,000
	BDP_5	8,127E-03	,045	,006	,179	,860
	TEČ_RAST	,130	,712	,003	,183	,857
	TREND	-77,471	10,168	-,667	-7,619	,000
	DUMMY_WT	-34,592	15,272	-,052	-2,265	,040
	DUM_WT_1	-11,082	13,857	-,016	-,800	,437
	DUM_WT_2	,406	14,127	,001	,029	,977
	DUM_WT_3	-28,200	17,100	-,034	-1,649	,121
	DUM_WT1	46,343	14,738	,068	3,145	,007
	DUM_WT2	65,949	14,901	,091	4,426	,001
	DUM_WT3	62,256	20,574	,075	3,026	,009

a. Dependent Variable: ZUN_TRG

Vir: Lastni izračuni

Rezultati prav tako kažejo, da članstvo pred dejanskim vstopom pomeni negativen vpliv na zunanjo trgovino. Spremenljivke, ki kažejo članstvo šele po vstopu, pa so statistično značilne. Poleg tega je ocenjeni regresijski koeficient pozitiven, kar pomeni, da članstvo pozitivno vpliva na trgovino. Spremenljivke BDP, BDP_3 in BDP_4 prav tako kažejo, da imajo pozitiven vpliv na zunanjo trgovino. Spremenljivki BDP_1, BDP_2 pa imata prav tako vpliv na zunanjo trgovino, vendar je v negativni smeri. Na zunanjo trgovino ima vpliv tudi spremenljivka TREND, vendar nanjo vpliva negativno.

Kot tretjo možnost za prikaz vpliva vstopa v WTO na zunanjo trgovino (glej Priloga 1) pa sem uporabil podobno metodo, razlika je le v nepravih spremenljivkah. V tej različici sem uporabil le nepravne spremenljivke, ki kažejo članstvo v WTO eno, dve in tri leta po dejanskem vstopu.

Rezultati v Prilogi 2 kažejo, da imajo spremenljivke BDP, BDP_1, BDP_2, BDP_3, BDP_4 statistično značilen vpliv na zunanjo trgovino. Pojavijo se razlike pri predznakih regresijskih koeficientov, ki jih najdemo v tabeli »Coefficients« v stolpcu »B«. Spremenljivke BDP, BDP_3 in BDP_4 imajo pozitivne koeficiente, kar pomeni, da se zunanja trgovina poveča za določeni regresijski koeficient, če se določena spremenljivka poveča za eno enoto ob pogoju, da so ostale nespremenjene.

Spremenljivke BDP_1, BDP_2 in TREND pa imajo negativen regresijski koeficient, kar pomeni, da negativno vplivajo na zunanjo trgovino. Če se določena spremenljivka poveča za eno enoto, se zunanja trgovina zmanjša za določen regresijski koeficient ob pogoju, da so ostale spremenljivke nespremenjene.

Nepravne spremenljivke, ki kažejo čas vstopa preučevanih držav v WTO, kažejo podobno sliko kot v prejšnjem primeru. Spremenljivka DUMMY_WT je statistično neznačilna, zato je v nadaljnji analizi ne bom omenjal. Ostale nepravne spremenljivke so statistično značilne, kar pomeni, da imajo vpliv na zunanjo trgovino. Pri vseh so ocenjeni regresijski koeficienti pozitivni. Iz tega podatka lahko sklepamo, da se statistično značilne razlike v zunanji trgovini, ki so posledica članstva v WTO, začnejo kazati eno leto po vstopu v omenjeno organizacijo.

Ta podatek očitno kaže, da sklenjeni sporazumi med državami pred vstopom v WTO nimajo bistvenega pomena za zunanjo trgovino. Status največje ugodnosti - MFN, ki so ga preučevane države dobile od glavnih trgovinskih partnerjev pred vstopom v WTO, bistveno ne pripomore k večji zunanji trgovini. Zunanjetrgovinski bilateralni sporazumi, ki so jih države sklepale pred vstopom v WTO, prav tako nimajo bistvenega vpliva na zunanjo trgovino države. Sklepam lahko, da bistvene razlike v zunanji trgovini prinaša samo članstvo v WTO. Tudi te razlike se ne začnejo kazati takoj ob vstopu oziroma »čez noč«, ampak se začnejo kazati šele leto po vstopu v WTO. To je lahko razumljivo, saj države partnerice potrebujejo določen čas, da prilagodijo svoje predpise, zakone. Potrebujejo tudi čas, da sprevidijo, da je s članico WTO ugodneje in bolj varno trgovati kot v letih nečlanstva. Rezultat tega je večja in stabilnejša rast zunanje trgovine med državama kot v preteklosti.

Če primerjam moje rezultate z rezultati preteklih analiz, so rezultati pri nekaterih avtorjih podobni pri drugih pa povsem različni. Rose (2002, 2004) je prvi začel preučevati vpliv WTO na zunanjo trgovino. Rezultati njegovih analiz kažejo povsem drugo sliko kot moji. Odkril ni nikakršne povezave med članstvom ter večjo zunanjo trgovino oziroma njeno stabilnostjo. Njegovi rezultati kažejo, da ima članica WTO povsem podobno gibanje zunanje trgovine kot nečlanica.

Avtorji Tomz, Goldstein in Rivers (2005) oziroma Subramanian in Wei (2003) pa so ugotovili, da WTO ima določen vpliv na zunanjo trgovino. Prvi trije omenjeni so drugače opredelili članstvo v WTO kot Rose, saj so upoštevali tudi države, ki formalno niso članice. Njihovi rezultati kažejo bistven vpliv WTO na zunanjo trgovino. Subramanian in Wei pa sta pozitiven vpliv odkrila na določenih sektorjih delovanja, kjer je bilo delovanje WTO najbolj učinkovito.

Vsi omenjeni avtorji so preučevali po različnih metodah in opredelitvah delovanja WTO. Avtorji so delili države na članice oziroma nečlanice WTO v določenem obdobju ter na podlagi njihove trgovine spremljali razlike med njimi. Moja analiza je v tem pogledu drugačna, saj je usmerjena na določeno državo. Trgovina le-te pa je razdeljena na obdobje pred in po članstvu v WTO, kar je po mojem mnenju boljši način preučevanja delovanja WTO na zunanjo trgovino posamezne države.

7. Sklep

V obdobju od leta 1950 pa vse do današnjih dni lahko opazimo trend rasti zunanje trgovine. V preteklosti je večina držav omejevala zunanjo trgovino predvsem s carinami in kvotami ter s tem poskušala zaščititi določene industrijske panoge oziroma si polniti proračunsko blagajno. Kmalu je prišlo do spoznanja, da je prosta trgovina najboljše za gospodarstvo, zato se je začel trend liberalizacije svetovne trgovine. Na tem področju je imel glavno vlogo Splošni sporazum o trgovini in carinah (GATT), ki ga je leta 1948 sprejelo 23 držav oziroma Svetovna trgovinska organizacija (WTO), ki je bila ustanovljena 1. 1. 1995 ter je na dan 11. 1. 2007 štela že 150 držav članic. Najbolj dejavna je bila predvsem na področju carinskih stopenj, saj se je povprečna carinska stopnja vseh pogodbenic znižala iz 39 % na 4 %, kar na vsak način pripomore k pospeševanju svetovne trgovine.

V diplomski nalogi sem se predvsem osredotočil na preučevanje zunanje trgovine treh izbranih držav ter na podlagi podatkov o zunanji trgovini poskušal pokazati spremembe, ki so se zgodile v rasti zunanje trgovine po vstopu v WTO. Mislim, da je vstop v WTO odigral ključno vlogo v zunanji trgovini, saj so se pokazale bistvene razlike pri rasti zunanje trgovine pri vseh preučevanih državah. Stopnje rasti zunanje trgovine so bile po vstopu nadpovprečne, saj so se gibale tudi do 30 % letno. Ključen podatek je prav tako dejstvo, da so se stopnje rasti ves čas po vstopu v WTO gibale okrog 20 % letno, kar velja za Kitajsko in Litvo, medtem ko je Hrvaška beležila nekoliko nižje stopnje letne rasti, in sicer povprečno okrog 15 % letno. Kar pa ne moremo trditi za čas pred vstopom, saj je v tem obdobju rast zunanje trgovine zelo

nihala pri vseh preučevanih državah. Mnogokrat so bila nihanja v tolikšni meri, da so države beležile tudi negativno letno rast.

Na podlagi rezultatov multiple linearne regresije lahko rečem, da se začnejo kazati pozitivne statistično značilne razlike v zunanji trgovini šele leto po vstopu v WTO. To dejstvo je dokaj razumljivo, saj se morajo države partnerice prilagoditi na nov status držav, ki vstopijo v WTO.

Ti rezultati potrjujejo mojo hipotezo, ki pravi, da članstvo v Svetovni trgovinski organizaciji spodbuja zunanjo trgovino ter pripomore k večji ter bolj stabilni rasti zunanje trgovine posamezne preučevane države kot v primeru nečlanstva. Postavljeno hipotezo potrjujejo tako rezultati multiple linearne regresije kot tudi absolutni podatki o zunanji trgovini ter njenih letnih stopnjah rasti treh preučevanih držav.

Na podlagi podatkov preučevanih držav ter podatkov o gibanju celotne svetovne zunanje trgovine lahko rečem, da je GATT oziroma WTO odigral ključno vlogo za takšne rezultate, ki jih je v zadnjih petdesetih letih beležila svetovna trgovina, ter imel ključno vlogo pri rasti zunanje trgovine v treh preučevanih državah. Izkazalo se je tudi, da članstvo v WTO za tri preučevane države pomeni večjo ter tudi bolj stabilno rast zunanje trgovine kot v času nečlanstva.

Literatura

1. Abrahamson Peggy: Bush administration strongly supports action - most favored nation status for Latvia, Lithuania, and Estonia. Reed Business Information, 1991. 2 str.
2. Bjelić Predrag: Svetska trgovinska organizacija. Beograd : IGP "Prometej" Beograd, 2002. 262 str.
3. Bobek Vito: Doktrine in instrumenti mednarodne menjave. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 2002. 312 str.
4. Bobek Vito, Gusel Leo: Politika mednarodne menjave. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1998. 272 str.
5. Bowen H.p., Hollander A., Viaene J.M.: Applied International Trade Analysis. London: MacMillan, 1998. 654 str.
6. Damijan Pavlič Jože: Mednarodna trgovinska politika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 134 str.
7. Gandolfo Giancarlo: International Economics I. 2nd ed.. Berlin : Springer-Verlag, 1994. 344 str.
8. Jurgaityte Dalia: Framework for the Housing Sector of Lithuania. : Housing Finance in Transition Economies. Pariz : Organisation for Economic Co-Operation and Development, 2000. str. 97-124
9. Kazlauskiene Natalija :Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern European Countries; Litva, 1998. 14 str.
10. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 258 str.
11. Lemoine Françoise: FDI and the Opening un of China's Economy. Paris : CEPPII, 2001. 2 str.
12. Mercina Šegina Vera: Osnove carine. Ljubljana : DZS, 1998. 75 str.
13. Morrison Wayne M.: China's Economic Conditions. Issue Brief for Congress. Washington DC : CRS. Foreign Affairs, Defense, and Trade Division, 2005. 14 str.
14. Norris Michelle, Shiels Patrick: Regional National Report on Housing Developments in European Countries, Synthesis Report. Dublin : The Housing Unit, 2004. 178 str.

15. Pugel Thomas A., Lindert Peter H.: International Economics. 11th ed.. Boston : Irwin/McGraw-Hill, 2000. 709 str.
16. Rhodes C.: The European Union and the United States: A New Balance of Influence in the Global Political Economy". Barry, D., R. C. Keith , Regionalism, Multilateralism, and the Politics of Multilateral Trade. Vancouver UBC Press, 1999, str.157-179.
17. Rijavec G.: Vpliv vhodnih tujih neposrednih investicij na zunanjo trgovino Kitajske. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2003. 46 str.
18. Rose Andrew K. :Do We Really Know that the WTO Increases Trade?".NBER working paper #9273, Cambridge, 2002. 33 str.
19. Rose Andrew K.: Does The WTO Make Trade More Stable, NBER working paper #10207, Cambridge, 2004. 21 str.
20. Salvatore Dominick: International Economics. New Jersey : Prentice Hall International, 1998. 766 str.
21. Sočan Lojze et al.: Slovenska korporacija v evropskih razmerah. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1999. 347 str.
22. Strašek Sebastjan, Žižmond Egon: Ekonomska politika. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1998. 231 str.
23. Subramanian Arvind, Shang-Jin Wei :The WTO Promotes Trade, Strongly but Unevenly, NBER working paper #10,024, Cambridge, 2003. 23 str.
24. Tomz M., Goldstein J., Rivers D. : Membership Has Its Privileges: The Impact of GATT on International Trade, Stanford: Stanford University, 2005. 27 str.
25. Trošt Ferdinand: Zunanjetrgovinska politika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1998. 339 str.
26. Understanding the WTO, Geneva:WTO, 2007. 112 str.
27. Wallace W. :The Changing International Context. Adams, W. J. (ur.), Singular Europe: Economy And Polity Of The European Community After 1992. University of Michigan Press, Ann Arbor, 1995. str. 275-286.
28. Žlogar D. : Analiza mednarodne menjave Hrvaške po osamosvojitvi. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002, 51 str.

Viri

1. Izvozno okno - podatki o državah. [URL: <http://www.izvoznookno.si/podatki/>], 2007.
2. Mednarodni denarni sklad-IMF. [URL: <http://www.imf.org/external/>], 2007.
3. Meddržavni sporazumi-Ministrstvo za gospodarstvo, delo in podjetništvo Republike Hrvaške.
[URL:<http://www.mingorp.hr/cacheeng.aspx?pg=defaulteng.asp&cache=1&id=831&glink=>], 2007.
4. Ministrstvo za trgovino Republike Kitajske.
[URL: <http://sousuo.mofcom.gov.cn/query/englishQuerySearch.jsp>], 2007.
5. Multilateralni sporazumi-Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Litve.
[URL: <http://www.urm.lt/index.php?719851206>], 2007.
- 6.OECD/China Industrial Linkages: Trends and Policy Implications. Paris : Directorate for Science, Technology and Industry. 5 str.
[URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/1/49/2085271.pdf>], 2002.
7. Poročilo iz 105. ameriškega kongresa -105th Congress Report.
[URL: http://www.fas.org/irp/congress/1997_rpt/h105_305.htm], 1997.
- 8.Statistični letopis Litve 2005 .
[URL :http://www.stat.gov.lt/uploads/metr_2005/en/start/header.html] ,2005.
- 9.Statistični urad Litve. [URL : <http://www.stat.gov.lt/en/>], 2007.
10. Statistični urad Kitajske. [URL :<http://www.stats.gov.cn/english/>], 2007.
11. Svetovna Banka- publikacije.
[URL:http://publications.worldbank.org/ecommerce/catalog/product?item_id=631625.], 2007.
12. Uradna stran WTO. [URL: <http://www.wto.org/english/>], 2007.
13. World economic outlook . [URL: <http://www.econstats.com/weo/V021.htm>], 2007.
14. WTO Trade Policy Reviews, Evropska Unija.
[URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/tp137_e.htm] , 2000.

15. WTO Trade Policy Reviews, Združene države Amerike.

[URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp172_e.htm], 2001.

16. WTO Trade Statistics .[URL: <http://stat.wto.org/CountryProfile>], 2007.

17. WTO- dolgoročni trendi.

[URL:http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/its06_longterm_e.htm]

Priloge

Priloga 1 : Izpis rezultatov multiple regresije s programskim paketom SPSS, verzija 11

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	1,000 ^a	,999	,999	13,08564

a. Predictors: (Constant), DUM_WT3, BDP_3, BDP_2, DUMMY_WT, TEČ_RAST, BDP_1, DUM_WT2, DUM_WT1, TREND, BDP_5, BDP, BDP_4

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3337935	12	278161,235	1624,452	,000 ^a
	Residual	2910,976	17	171,234		
	Total	3340846	29			

a. Predictors: (Constant), DUM_WT3, BDP_3, BDP_2, DUMMY_WT, TEČ_RAST, BDP_1, DUM_WT2, DUM_WT1, TREND, BDP_5, BDP, BDP_4

b. Dependent Variable: ZUN_TRG

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-1663,642	165,916		-10,027	,000
	BDP	1,400	,036	2,704	38,883	,000
	BDP_1	-1,95E-02	,006	-,059	-3,111	,006
	BDP_2	-1,11E-02	,005	-,155	-2,126	,048
	BDP_3	,237	,015	3,152	15,470	,000
	BDP_4	,241	,016	2,735	15,286	,000
	BDP_5	1,735E-02	,044	,013	,394	,698
	TREND	-89,735	4,793	-,772	-18,724	,000
	TEČ_RAST	-2,13E-02	,655	,000	-,033	,974
	DUMMY_WT	-21,125	11,450	-,032	-1,845	,083
	DUM_WT1	56,161	11,517	,082	4,876	,000
	DUM_WT2	70,592	12,993	,097	5,433	,000
	DUM_WT3	62,841	18,655	,075	3,369	,004

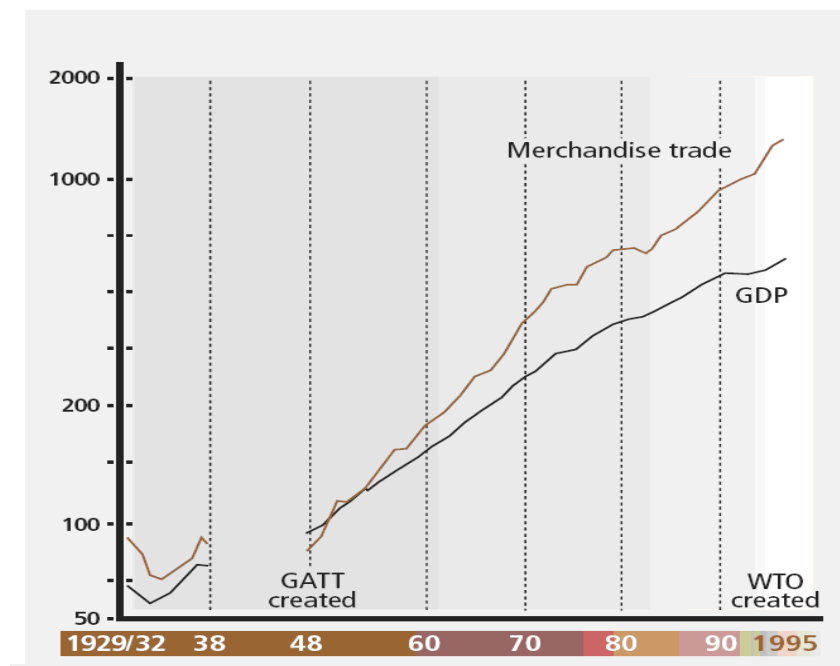
a. Dependent Variable: ZUN_TRG

Vir: Lastni izračuni

Priloga 2: Gibanje svetovne trgovine in BDP, 1929-1995

(1950 = 100)

Logaritemska skala

Vir: Understanding the WTO, 2007, str. 13

Na sliki lahko opazujemo gibanje svetovne blagovne trgovine (ang. Merchandise trade) in gibanje svetovnega bruto domačega proizvoda-BDP (ang. GDP). Na sliki je označen trenutek ustanovitve GATT (ang. GATT created) ter trenutek ustanovitve WTO (ang. WTO created.)

Slovarček angleških izrazov:

merchandise trade- blagovna trgovina

GDP (Gross Domestic Product)- bruto domači proizvod

GATT created- ustanovitev GATT

WTO created- ustanovitev WTO